

Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce
Krajowego Mechanizmu Prewencji
w IV kwartale 2011 roku

1. Wprowadzenie

Na koniec czwartego kwartału 2011 r. 61 państw było Stroną Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (zwanego dalej OPCAT lub Protokołem). Spośród nich 37 państw wyznaczyło krajowe mechanizmy prewencji¹.

Zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) wykonuje w Polsce Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej RPO), przeprowadzając wizytacje zapobiegawcze w miejscach zatrzymań, celem ochrony osób pozbawionych wolności przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem².

Do realizacji zadań Mechanizmu wyznaczony jest jeden Zespół wizytujący wszelkiego rodzaju miejsca zatrzymań, o których mowa w art. 4 OPCAT. W skład Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w Biurze RPO wchodzi osiem osób. Wsparcie Zespołu „KMP” stanowili również pracownicy Biur Pełnomocników Terenowych RPO z Gdańska, Wrocławia oraz Katowic.

W okresie od 1 października do 31 grudnia 2011 r. pracownicy wskazanych powyżej Zespołów przeprowadzili 18 wizytacji różnego rodzaju miejsc zatrzymań, położonych na terenie całej Polski.

W dniu 18 listopada 2011 r. weszła w życie ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich³. Dokonana nowelizacja związana

---

¹ Albania, Armenia, Azerbejdżan, Chile, Chorwacja, Cypr, Dania, Estonia, Kambodża, Kostaryka, Francja, Gruzja, Gwatemala, Hiszpania, Honduras, Lichtenstein, Luksemburg, Malediwy, Mali, Malta, Mauritius, Meksyk, Niemcy, Nigeria, Nowa Zelandia, Paragwaj, Polska, Republika Czeska, Republika Mołdowy, Republika Macedonii, Senegal, Serbia, Słowenia, Szwecja, Szwajcaria, Wielka Brytania, Urugwaj - dane otrzymane w dniu 16 stycznia 2012 r. od Stowarzyszenie Zapobiegania Torturom w Genewie (APT).

² Art. 3 OPCAT

³ Dz. U. z 2011 r. Nr 222, poz. 1320

była z potrzebą realizacji ciężących na Polsce zobowiązań międzynarodowych wynikających z Protokołu Fakultatywnego, w tym potrzeby uregulowania uprawnień Mechanizmu do przetwarzania danych osobowych. Do czasu wprowadzenia stosownych zmian ustawowych pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji wykonywali swoje czynności bez dostępu do danych osobowych wrażliwych.

Poniżej zaprezentowano wyniki wizytacji przeprowadzonych w czwartym kwartale 2011 r. w różnego rodzaju miejscach zatrzymań, ze wskazaniem zasadniczych problemów, jakie w nich dostrzeżono, a także działania podejmowane w ramach współpracy krajowej i międzynarodowej Krajowego Mechanizmu Prewencji. Przedstawione zostały również wnioski z wizytacji miejsc pozbawienia wolności przeprowadzonych w trzecim kwartale 2011 r., których nie ujęto w poprzednim raporcie.

2. Spotkania i konferencje w Polsce

Przedstawicielki Zespołu "Krajowy Mechanizm Prewencji" wzięły udział w cyklu konferencji regionalnych nt. *"Stosowania i wykonywania środków wychowawczych, w tym środka tymczasowego, w kontekście specyfiki funkcjonowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii"* (dalej MOW, MOS), zorganizowanych w dniu 7 grudnia 2011 r. w Zamościu oraz w dniu 12 grudnia 2011 r. we Wrocławiu przez Ministerstwo Edukacji Narodowej we współpracy z Ministrem Pracy i Polityki Społecznej, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka oraz Ośrodkiem Rozwoju Edukacji. Celem konferencji było usystematyzowanie i upowszechnianie wiedzy na temat stosowania oraz wykonywania środków wychowawczych ze szczególnym uwzględnieniem środków wychowawczych polegających na umieszczeniu nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, a także stosowania środka tymczasowego na podstawie art. 26 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴ oraz podkreślenie wagi środowiskowych działań profilaktycznych. Przedstawicielki KMP omówiły funkcjonowanie Krajowego Mechanizmu Prewencji jako metody poprawy jakości pracy w MOW i MOS.

---

⁴ Dz. U. 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

3. Współpraca międzynarodowa Krajowego Mechanizmu Prewencji

W dniach 5 – 6 października br. przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji wziął udział w regionalnej konferencji w Pitagorsku (Rosja) pt. "Sposoby pokonywania trudności napotykanych podczas publicznej kontroli w Rosji", zorganizowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich w Rosji, Narodowe Struktury Praw Człowieka oraz Radę Europy. Uczestnikami konferencji byli reprezentanci Komitetu Publicznej Kontroli z Obwodu Północno i Południowo Kaukaskiego. Przedstawiciel KMP omówił doświadczenia Mechanizmu w zakresie ochrony osób pozbawionych wolności przed torturami oraz innym nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Celem wystąpienia było zapoznanie strony rosyjskiej z metodologią przeprowadzania wizytacji zapobiegawczych, ich celem, strukturą organizacyjną oraz zasadami współpracy z instytucjami międzynarodowymi.

Podczas seminarium "Partnerstwo dla Praw Człowieka" zorganizowanym w Baku (Azerbejdżan), w dniach 11 – 13 października br., w ramach realizacji projektu "Współpraca Ombudsmanów Państw Partnerstwa Wschodniego (PW) 2009 – 2013", przedstawiciel KMP omówił kwestię rekomendacji wydawanych przez Krajowy Mechanizm Prewencji w odniesieniu do różnych typów miejsc zatrzymań objętych jego wizytacjami.

W dniu 18 października 2011 r. w Kijowie, odbyła się konferencja, która dotyczyła utworzenia na Ukrainie krajowego mechanizmu prewencji. Podczas dwudniowych obrad przedstawiciel polskiego Mechanizmu omówił sposób organizacji i funkcjonowania KMP w urzędzie Ombudsmana. Powyższe obrady poprzedziło spotkanie, w dniu 17 października 2011 r., mające na celu przyjęcie wspólnego stanowiska, przez przedstawicieli Rady Europy realizujących program w sprawie utworzenia europejskich KMP, przedstawicieli zaproszonych krajowych mechanizmów prewencji oraz Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT), Podkomitetu ONZ do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: SPT) oraz Stowarzyszenia

Zapobiegania Torturom (dalej: APT)⁵, odtownie wydanego w dniu 27 wrzeźnia 2011 r. Dekretu Prezydenta Ukrainy nr 950/2011 powołujuącego do życia Komisję do spraw Przeciwdziałania Torturom. Zgodnie z pkt. 1 załącznika do tego Dekretu, Komisja stanowi stały doradczy organ odpowiedzialny za propagowanie implementacji przyjętych przez Ukrainę zobowiązań wynikających z OPCAT. Jednakże oprócz powyższej deklaracji, dekret nie zapewniał tej instytucji podstawowych gwarancji, wyrażonych w Zasadach Paryskich⁶.

Szósty cykl warsztatów tematycznych krajowych mechanizmów prewencji⁷ odbył się w dniach 20-21 października 2011 r. w Baku (Azerbejdżan) i poświęcony był ochronie osób należących do tzw. grup wrażliwych w miejscach pozbawienia wolności. Przedstawiciel polskiego KMP omówił doświadczenia Mechanizmu w ochronie osób LGBT⁸ przebywających w miejscach detencji.

W dniach 10-11 listopada 2011 r. odbyło się pierwsze światowe forum na rzecz zapobiegania torturom, zorganizowane przez APT w Genewie, w którym udział wzięła przedstawicielka Krajowego Mechanizmu Prewencji. Celem światowego Forum Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur była ocena wpływu traktatu na ochronę osób pozbawionych wolności przed torturami, w związku z upływem 5 lat od wejścia w życie OPCAT (czerwiec 2006 r.), a także dzielenie się pomysłami, aby zapewnić skuteczne wdrożenie Protokołu fakultatywnego.

W ramach działalności międzynarodowej oraz wymiany doświadczeń związanych z realizacją OPCAT, z wizytą studyjną w Zespole KMP, w dniach 21 – 24 listopada 2011 r., przebywali pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji Republiki Macedonii. Głównym celem wizyty była wymiana doświadczeń, w tym wspólne przeprowadzenie wizytacji zapobiegawczych Pomieszczeń dla Osób

---

⁵ Association for the Prevention of Torture – Stowarzyszenie Zapobiegania Torturom jest niezależną organizacją pozarządową z siedzibą w Genewie, w Szwajcarii. Ma status konsultanta przy ONZ i Radzie Europy.

⁶ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 48/134 z dnia 20 grudnia 1993 r.

⁷ Warsztaty KMP organizowane są przez Radę Europy, w ramach programu „Utworzenie aktywnej sieci krajowych mechanizmów prewencji przeciw torturom, działalność sieci partnerskiej współpracy Peer-to-Peer”.

⁸ Z ang. Lesbians, Gays, Bisexuals, Transgenders. Skrótowiec odnoszący się do lesbijek, gejų, osób biseksualnych oraz osób transgenderycznych jako do całości.

Zatrzymanych VI Komendy Rejonowej Policji w Warszawie oraz Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 2 w Warszawie. W Republice Macedonii, podobnie jak w Polsce, zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji powierzono Rzecznikowi Praw Obywatelskich.

W dniach 6 - 7 grudnia 2011 r. w Lublanie (Słowenia) odbyło się trzecie, coroczne spotkanie szefów oraz osób kontaktowych krajowych mechanizmów prewencji. W konferencji udział wzięli przedstawiciele SPT, CPT, APT oraz Rady Europy. Podczas dwudniowych obrad omówiono stan realizacji „The European NPM Project”⁹, zaprezentowano wnioski oraz krótką ocenę szkolenia "On site visit & exchange of experiences"¹⁰, warsztatów tematycznych¹¹ oraz newslettera, w którym poruszane są bieżące sprawy związane z działalnością mechanizmów. Ponadto, podczas panelu omówione zostały zasady funkcjonowania Niezależnego Doradczego Zespołu Medycznego (IMAP), którego zadaniem jest udzielanie odpowiedzi na pytania KMP dotyczące systemowych kwestii medycznych. Następnie uszczegółowiono projekty działań na najbliższe 6 miesięcy. Ponadto, wysłuchano przedstawicieli krajowych mechanizmów prewencji w temacie ich wizji stworzenia nowego projektu aktywnej współpracy europejskich krajowych mechanizmów prewencji¹². Podczas konferencji zaprezentowano również propozycje współpracy między krajowymi mechanizmami prewencji a SPT, CPT i APT. Jednakże nie ustalono konkretnych zasad tejże współpracy. Wszelkie decyzje w tej kwestii zostaną podjęte po analizie zebranych propozycji.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, wraz z Radą Europy, zorganizowali w Warszawie, w dniach 14 – 15 grudnia br., siódmy warsztat

---

⁹ Projekt aktywnej współpracy europejskich krajowych mechanizmów prewencji, sponsorowany przez Radę Europy oraz Unię Europejską.

¹⁰ Przedmiotem szkolenia jest „Organizacja, przeprowadzanie i sprawozdawczość z wizytacji prewencyjnych w różnych rodzajach miejsc pozbawienia wolności: Wymiana doświadczeń między krajowym mechanizmem prewencji a ekspertami Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT), Podkomitetu ONZ do Spraw Prewencji Tortur (SPT) oraz Stowarzyszenia Zapobiegania Torturom (APT).

¹¹ W 2011 r. warsztaty tematyczne krajowych mechanizmów prewencji zorganizowane zostały: w Paryżu – 14 – 15 maj 2011 r. „Bezpieczeństwo i godność w miejscach pozbawienia wolności”, w Tallinie – 14 - 16 czerwiec 2011 r. „Gromadzenie i weryfikacja informacji zbieranych podczas wizytacji prewencyjnych” oraz w Baku – 20 – 21 październik „Ochrona osób należących do tzw. grup wrażliwych w miejscach pozbawienia wolności”.

¹² Follow-up Project.

tematyczny „Role i kompetencje lekarzy związanych z projektem współpracy europejskich krajowych mechanizmów prewencji”, którego celem było umożliwienie dyskusji między przedstawicielami środowisk medycznych należącymi do Niezależnego Panelu Doradczego ds. Medycznych (IMAP), a zespołami europejskich krajowych mechanizmów prewencji¹³.

4. Szkolenia

W dniach od 14 do 15 października 2011 r. członkowie Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz Zespołów wspomagających KMP uczestniczyli w drugim module szkolenia pt.: „Metody przeprowadzania rozmów indywidualnych z trudnym interesantem”. Szesnastogodzinny warsztat poświęcony był: manipulacji i kłamstwu, asertywności oraz pracy z osobami zaburzonymi psychicznie.

5. Opiniowanie aktów prawnych

Krajowy Mechanizm Prewencji w IV kwartale 2011 r. opiniował dwa projekty aktów prawnych: projekt *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym* oraz projekt *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie warunków i sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia w organizmie nieletniego oraz procedur dokumentowania badań oraz sposobów weryfikacji wyników testów*. KMP nie zgłosił żadnych uwag w zakresie pierwszego wymienionego projektu rozporządzenia. Wątpliwości Mechanizmu w drugim projekcie rozporządzenia, wzbudziło nie wskazanie podmiotu, który byłby odpowiedzialny za pouczenie nieletniego, jego rodzica lub opiekuna prawnego u uprawnieniu żądania badania krwi w celu weryfikacji wyników badania wydychanego powietrza i badania śliny. W opinii Mechanizmu, wskazane byłoby również aby w protokole z przebiegu badania zawarte było oświadczenie, które podpisywałby nieletni

---

¹³ Warsztat zorganizowano w ramach programu „Utworzenie aktywnej sieci krajowych mechanizmów prewencji przeciw torturom, działalność sieci partnerskiej współpracy Peer-to-Peer.

lub rodzic albo opiekun, o zapoznaniu się z wynikiem badania i pouczeniu przez kuratora o prawie do żądania weryfikacji przeprowadzonych badań.

6. Jednostki penitencjarne

W czwartym kwartale 2011 r. wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji objęły jeden areszt śledczy¹⁴ (dalej: AŚ) oraz dwa zakłady karne¹⁵ (dalej: ZK). W niniejszym raporcie przedstawiono również wnioski z wizytacji Zakładu Karnego w Wadowicach, która została przeprowadzona w trzecim kwartale 2011 r.

6.1. Warunki bytowe

W wizytowanych jednostkach stan techniczny pomieszczeń był bardzo zróżnicowany. Krajowy Mechanizm Prewencji uznał, iż warunki panujące w pawilonie A Zakładu Karnego w Sieradzu są na tyle dotkliwe, że przebywanie osadzonych w tych pomieszczeniach stanowi ryzyko poniżającego traktowania. Wszystkie cele tego pawilonu wymagały odnowienia, były zniszczone, zagrzybione wyglądały na zdewastowane, ze ścian odpadał tynk. Sprzęt kwaterunkowy znajdujący się na wyposażeniu cel tego pawilonu był stary i zniszczony. W pawilonie C natomiast wizytujący zauważyli obecność insektów.

Warunki sanitarne panujące w celach wieloosobowych również wzbudziły niepokój wizytujących. **W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób.**

---

¹⁴ Areszt Śledczy i Oddział Zewnętrzny w Olsztynie (19–21.10.2011 r.)

¹⁵ Zakład Karny w Uhercach Mineralnych (04–05.10.2011 r.), Zakład Karny w Sieradzu (26-28.10.2011 r.)

Podobne stanowisko wyraził CPT, który w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym¹⁶ stwierdził: „W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapewnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji”¹⁷. Ponadto, zgodnie z Europejskimi Regułami Więziennymi¹⁸ „więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność”¹⁹. Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania

---

¹⁶ [CPT/Inf (2001) 16].

¹⁷ Patrz: § 29 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego CPT.

¹⁸ Rekomendacja Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów.

¹⁹ Patrz: reguła 19.3 Europejskich Reguł Więziennych.

z Więźniami (Genewa 1955), stanowiąc: „urządzenia sanitarne będą odpowiednie do zapewnienia każdemu więźniowi możliwości zaspokojenia potrzeb naturalnych w czysty i przyzwoity sposób”²⁰.

Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone. **W ocenie przedstawicieli Mechanizmu wyodrębnienie jednej toalety dla 15-stu osób nie umożliwia osobie pozbawionej wolności załatwienia potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi.** Trudno też zgodzić się, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń sanitarnych, skoro w jednej z cel przypada jedna toaleta na 3 osoby, w innej zaś jedna na 15 osadzonych. Do dużego przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych, co powoduje, że część osadzonych zawsze zmuszona jest do długiego oczekiwania na możliwość skorzystania z toalety.

Ponadto, większość cel mieszkalnych w jednostce w Sieradzu nie posiadała odgrodzonych trwale od celi kąpoków sanitarnych. Od reszty pomieszczenia odgrodzone były jedynie 2 metrową obudową z płyty wiórowej, z wejściem osłoniętym zasłonką lub przesuwanymi drzwiami. **W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, w przypadku braku możliwości zapewnienia w celi mieszkalnej pomieszczeń sanitarnych, które respektują prywatność, pojemność tej celi powinna zostać zmniejszona, tak aby pełniła funkcję celi jednoosobowej.** Zgodnie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka²¹ oraz mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że korzystanie z otwartego kąpoka sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził również sposób monitorowania łaźni, z której korzystają osadzeni, o których mowa w art. 88 § 3 kodeksu karnego

---

²⁰ Patrz: reguła 12 Wzorcowych Reguł Minimum Postępowania z Więźniami.

²¹ sprawa Peers przeciwko Grecji, skarga nr 28524/95.

wykonawczego²² (dalej: k.k.w.). Mimo iż kąpiący się w niej skazany „niebezpieczny” miał zagwarantowaną intymność poprzez zamazanie na obrazie z monitoringu miejsc intymnych, to jednak były one widoczne podczas jego przejścia z punktu wydawania odzieży pod prysznic.

W Zakładzie Karnym w Uhercach Mineralnych zastrzeżenia Mechanizmu wzbudziły warunki panujące w 6 osobowej izbie chorych, w której stwierdzono bardzo zniszczone ściany, odpadający tynk, zacieki. W izbach chorych ze względu na ich funkcję i przeznaczenie powinny panować sterylne i czyste warunki. Pomieszczenia te powinny przypominać wyglądem pokoje szpitalne i wyróżniać się lepszym standardem spośród zwykłych cel mieszkalnych. **Mechanizm podkreśla również, iż osobom chorym i niepełnosprawnym ze względu na doświadczane problemy zdrowotne, należy zapewnić jak najlepsze warunki bytowe i umieszczać ich w celach o mniejszej pojemności.**

W związku z tym, iż w Zakładzie Karnym w Wadowicach systematycznie przeprowadzane są remonty cel, stan techniczny ścian i posadzek w większości z nich nie wzbudził zastrzeżeń wizytujących. Niemniej jednak, niektóre z cel nadal wymagały odnowienia ze względu na odrapania ścian oraz odpadający tynk. Zastrzeżenia KMP wzbudził natomiast zademonstrowany przez osadzonych fakt niemożności wietrzenia cel ze względu na konstrukcję okien, dodatkowo zabezpieczonych blendami. W związku z faktem, iż wizytacja odbywała się w upalny dzień, wizytujący mieli możliwość doświadczania powyższej niedogodności. Uwagi w tym zakresie odebrano również podczas rozmów indywidualnych z osadzonymi.

Podobnie w Areszcie Śledczym i Oddziale Zewnętrznym w Olsztynie warunki bytowe uznane zostały jako dobre. Jedyne wątpliwości osób wizytujących wzbudził brak przesłon umożliwiających poszanowanie intymności w czasie kąpieli osadzonych przebywających w Oddziale Zewnętrznym AŚ. Zgodnie zaś z regułą 19.3 Europejskich Reguł Więziennych²³ *„Więźniowie powinni mieć stały dostęp do higienicznych i zapewniających prywatność sanitariatów”*.

---

²² Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.

²³ Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

We wszystkich jednostkach, łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz nie posiadały drabinek wiodących do górnego poziomu. **W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć.** Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe.

Zdaniem Mechanizmu żadna z placówek nie była dostosowana do potrzeb osoby z niepełnosprawnością, poruszającej się na wózku. Tymczasem Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji²⁴ uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest „poniżającym traktowaniem” w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka²⁵.

Oprócz powyższego Mechanizm zwrócił uwagę na sytuację niepełnosprawnego osadzonego w Zakładzie Karnym w Uhercach Mineralnych. Skazany miał duże trudności w przemieszczaniu się i wykonywaniu codziennych czynności. W związku z tym był on uzależniony od pomocy kolegi z celi, którą świadczył mu dobrowolnie, bez nakazu ze strony administracji jednostki. Ze względu na niepełnosprawność ww. osadzonego i pomoc udzielaną przez jego kolegę, byli oni narażeni na wykorzystywanie i poniżania ze strony innych skazanych, zważywszy, że zostali umieszczeni w celi ośmioosobowej.

W magazynie do przechowywania warzyw i owoców Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych nie była zapewniona odpowiednia temperatura i z tego powodu część warzyw była spleśniała. **Mechanizm zaznacza, iż należy zapewnić odpowiednie warunki w magazynie, a zepsute warzywa wyrzucić.**

W kwestii stworzonych przez administrację jednostek możliwości utrzymania higieny osobistej, część osób pozbawionych wolności podnosiła potrzebę zwiększenia

---

²⁴ Skarga nr 6253/03.

²⁵ Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

częstotliwości kąpieli oraz słabej jakości wydawanych im środków higienicznych. Należy zauważyć w tym miejscu, że Europejskie Reguły Więzienne²⁶ stanowią iż „*Tworzy się odpowiednie pomieszczenia, tak aby każdy więzień mógł wykąpać się lub wziąć prysznic w temperaturze stosownej do klimatu, w miarę możliwości codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny.*” (Reguła 19.4). Także ustawodawstwo krajowe nie ogranicza liczby kąpieli w tygodniu do jednej, pozostawiając w tym względzie możliwość ustalenia ich częstotliwości dyrektorom jednostek penitencjarnych²⁷. W związku z powyższym, KMP stoi na stanowisku, iż częstotliwość kąpieli w jednostkach penitencjarnych powinna zostać zwiększona.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: zapewnienie w trybie pilnym osadzonym w pawilonie A odpowiednich warunków bytowych, zgodnych z przepisami prawa krajowego oraz uznawanymi w tym zakresie standardami międzynarodowymi lub wyłącznie go z użytkowania (ZK Sieradz), przeprowadzenie remontu oraz dezynsekcji cel (ZK Sieradz), uzupełnienie brakujących głośników radiowęzła w celach pawilonu A (ZK Sieradz), zapewnienie odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych (ZK Sieradz), pełne zabudowanie kąpoków sanitarnych lub przekształcenie cel mieszkalnych z niezabudowanymi kąpokami sanitarnymi w cele jednoosobowe (ZK Sieradz), umiejscowienie kamery w łaźni w taki sposób, aby transmitowany z niej obraz w pełni gwarantował kąpiącemu się prawo do intymności (ZK Sieradz), uzupełnienie liczby sprzętu kwaterunkowego odpowiednio do liczby osób osadzonych (ZK Sieradz), wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia lub dokonanie wymiany łóżek na inne, o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych (ZK Sieradz, ZK Wadowice, ZK Uherce Mineralne, AŚ Olsztyn), dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością (ZK Sieradz, ZK Wadowice, ZK Uherce Mineralne, AŚ Olsztyn), przeprowadzenie remontu cel mieszkalnych, toalet, umywalni

---

²⁶ Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

²⁷ Patrz: § 30 pkt. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2003 r. Nr 152, poz. 1493).

i łaźni w pawilonach A i C, a w szczególności wyremontowanie izby chorych (ZK Uherce Mineralne), zapewnienie odpowiednich warunków do przechowywania warzyw i owoców w magazynie żywności (ZK Uherce Mineralne), zamocowanie przesłon pod natryskami (AŚ Olsztyn), przeprowadzenie remontu ścian korytarzy w pawilonach mieszkalnych (AŚ Olsztyn), kontynuowanie prac remontowych w celach, w tym modernizacja okien, umożliwiającą osadzonym bardziej efektywne wietrzenie cel, zwłaszcza w okresie letnim (ZK Wadowice).

W odpowiedzi na wydane rekomendacje, Dyrektor Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych poinformował Mechanizm, że jednostka jest częściowo dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością, poruszających się na wózkach inwalidzkich. Wskazał, że skazani mają do dyspozycji podjazdy do pawilonu, celę mieszkalną oraz stanowisko do kąpieli w łaźni. W najbliższym zaś czasie podjęte zostaną prace mające na celu dostosowanie toalety do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Wyjaśnił również, że po wizytacji KMP izba chorych została wyremontowana i oddana do użytkowania. Przeprowadzono również bieżące naprawy w pomieszczeniach pawilonów A i C. Zakup łóżek piętrowych możliwy będzie w miarę przyznanych na ten cel środków finansowych. W jego opinii ponadto, warunki do przechowywania warzyw i owoców w magazynie żywności spełniają wymagania techniczne dla tych pomieszczeń. Dyrektor Zakładu Karnego w Trzebini wyjaśnił, iż administracja jednostki planuje dostosować infrastrukturę do potrzeb osób z niepełnosprawnością po otrzymaniu środków finansowych. Do tego czasu podejmowane są doraźne działania polegające na umieszczeniu osadzonych niepełnosprawnych w oddziałach, w których znajdują ambulatorium i łaźnia, zaś wyjścia na pole spacerowe znajdują się na poziomie parteru. Podobnie wskazał, iż zakup zabezpieczeń do łóżek piętrowych uzależniony będzie od sytuacji finansowej jednostki. Wyjaśnił ponadto, że okna w celach zapewniają odpowiednie wietrzenie cel, które odbywa się również za pomocą wentylacji grawitacyjnej.

Do dnia sporządzenia niniejszego Raportu, Krajowy Mechanizm Prewencji nie otrzymał odpowiedzi na rekomendacje wydane w wyniku czynności przeprowadzonych w Areszcie Śledczym w Olsztynie oraz w Zakładzie Karym w Sieradzu.

6.2. Prawo do opieki medycznej

Krajowy Mechanizm Prewencji każdorazowo bada dostęp osób pozbawionych wolności do opieki zdrowotnej. Generalnie realizacja tego prawa została oceniona pozytywnie. Jednakże ustalono, że w Zakładzie Karnym w Sieradzu oraz Areszcie Śledczym w Olsztynie badanie osadzonych odbywa się w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej, który razem z lekarzem i pacjentem przebywa w gabinecie. **KMP stoi na stanowisku, iż obecność funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego w trakcie udzielania świadczeń zdrowotnych osadzonemu powinna mieć charakter wyjątkowy i znajdować zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy wymaga tego bezpieczeństwo osoby wykonującej świadczenie zdrowotne, na wyraźne polecenie personelu medycznego.** CPT również wyraził swoje wątpliwości w tej kwestii. Uznał on, że *„niektóre sytuacje podczas badania lekarskiego wymagają zapewnienia bezpieczeństwa personelowi medycznemu. Jednakże nie ma usprawiedliwienia dla obecności funkcjonariuszy więziennych podczas badania. Ich obecność jest szkodliwa dla stworzenia właściwej relacji lekarz – pacjent i zazwyczaj niepotrzebna dla zapewnienia bezpieczeństwa. Powinny być zatem wymyślone alternatywne rozwiązania, które pogodziłyby konieczność zapewnienia bezpieczeństwa oraz poufności badań medycznych. Jedną z możliwości jest zainstalowanie systemu przyzywowego, z którego lekarz mógłby skorzystać przywołując służbę więzienną, za każdym razem gdy znajdzie się w sytuacji zagrożenia. Należy podjąć kroki dla dostosowania praktyki odnośnie badań lekarskich więźniów do powyższych rozważań. W razie potrzeby należy stosownie zmienić prawo”²⁸.*

Ponadto, w Zakładzie Karnym w Sieradzu KMP stwierdził braki kadrowe głównie w zakresie średniego personelu medycznego oraz stomatologa. Ustalono też, że nie jest realizowana profilaktyczna opieka zdrowotna. Należy przy tym zauważyć, że zgodnie ze standardami CPT *„zadania opieki zdrowotnej w zakładzie karnym nie powinny ograniczać się do leczenia pacjentów z dolegliwościami. Opiece zdrowotnej powinno się także powierzyć obowiązki w zakresie medycyny społecznej i*

---

²⁸ Patrz: § 123 Raportu CPT/(2011)/20.

profilaktycznej”²⁹. **Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji wszystkie osoby pozbawione wolności powinni być objęte profilaktyczną opieką zdrowotną.**

W Zakładzie Karnym w Wadowicach nie wyodrębniono pomieszczenia izby chorych. Zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 marca 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad tworzenia, przekształcania, likwidacji, organizacji, zarządzania i kontroli zakładów opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności³⁰ więziennymi zakładami opieki zdrowotnej są m.in.: ambulatoria z izbą chorych. Rozporządzenie to nie przewiduje funkcjonowania ambulatorium bez izby chorych. Nadto trzeba zauważyć, że stan zdrowia osoby chorej z reguły wymaga izolacji zapewniającej choremu konieczny dla poprawy stanu spokój. Izolacja taka jest też gwarancją bezpieczeństwa pozostałych skazanych. Wprawdzie w trakcie oglądu przedstawiono pomieszczenie, w którym ma ona być utworzona, jednakże nie wskazano pomieszczenia, w których obecnie umieszcza się chorych osadzonych. Osadzonym w wymienionej jednostce udostępnia się na życzenie kartę praw pacjenta. **Zdaniem wizytujących, zasadnym jest wywieszenie informacji, iż wymieniona karta jest dostępna.** Negatywnie również zostało ocenione umieszczenie w ambulatorium napisu *„zadaniem służby zdrowia nie jest spełnianie wygórowanych oczekiwań osób pozbawionych wolności”*. **W ocenie Mechanizmu, umieszczenie wskazanego napisu może stwarzać w pacjentach przekonanie o zbywającym traktowaniu przez personel medyczny i rodzić w nich negatywne nastawienie do korzystania z usług medycznych.**

Analiza treści Karty praw pacjenta dostępnej w Areszcie Śledczym w Olsztynie wykazała potrzebę dostosowania jej treści do sytuacji pacjenta pozbawionego wolności.

W Zakładzie Karnym w Uhercach Mineralnych wizytujący nie mieli zastrzeżeń odnośnie opieki medycznej.

W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: dostosowanie treści Karty praw pacjenta do sytuacji pacjenta pozbawionego wolności (AŚ Olsztyn), wyodrębnienie izby chorych (ZK Wadowice), usunięcie z ambulatorium

---

²⁹ § 52 Trzeciego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (93) 12].

³⁰ Dz. U. z 2002 r. Nr 55, poz. 409 ze zm.

napisu, świadczącego, iż „zadaniem służby zdrowia nie jest spełnianie wygórowanych oczekiwań osób pozbawionych wolności” (ZK Wadowice), umieszczenie w ambulatorium informacji, iż istnieje możliwość udostępnienia karty praw pacjenta (ZK Wadowice), udzielanie świadczeń medycznych poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy służby więziennej (ZK Sieradz), objęcie osób pozbawionych wolności profilaktyczną opieką medyczną (ZK Sieradz), zwiększenie liczby etatów średniego personelu medycznego (ZK Sieradz).

Dyrektor Zakładu Karnego w Wadowicach poinformował Mechanizm, że wszystkie rekomendacje dotyczące opieki medycznej zostały zrealizowane.

6.3. Traktowanie osadzonych

W rozmowach indywidualnych większość ocen osadzonych dotyczących traktowania przez funkcjonariuszy była pozytywna. Rozmówcy odpowiedzieli przecząco na pytanie, czy funkcjonariusze Służby Więziennej naruszyli ich nietykalność osobistą lub niewłaściwie potraktowali. Nie byli też świadkami takich niedozwolonych zachowań wobec innych osadzonych. Wskazywali jednak, że zdarzają się prowokacje słowne ze strony funkcjonariuszy. Jednakże, we wszystkich wizytowanych jednostkach pojawiły się uwagi dotyczące pojedynczych funkcjonariuszy działu ochrony, którzy zgodnie z informacją skazanych, zwracają się do nich po nazwisku lub „na ty”. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej³¹ funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania z poszanowaniem godności ludzkiej kary, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych wskazuje również treść art. 4 k.k.w.³² Również zgodnie z Zasadą nr 1 Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia³³ cyt.: „*Wszystkie*

---

³¹ Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz.523 ze zm.

³² Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.

³³ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.

osoby poddane jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia będą traktowane w sposób humanitarny i z szacunkiem dla godności przyrodzonej istocie ludzkiej”.

6.4. Środki przymusu bezpośredniego

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji każdorazowo zapoznawali się z nagraniami z umieszczenia osadzonych w celi zabezpieczającej.

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji w Zakładzie Karnym w Sieradzu doszło do poważnych naruszeń w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego, a tym samym do poniżającego i niehumanitarnego traktowania osadzonych, wobec których środki te zostały zastosowane. Analiza nagrań z monitoringu wykazała, że jeden osadzony przebywający w celi zabezpieczającej od godz. 12⁰⁹ do 9¹⁷ dnia następnego nie otrzymał posiłku. Tymczasem, zgodnie z §9.4. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 lipca 2010 r. w sprawie stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej³⁴, w czasie pobytu w celi zabezpieczającej, należy zapewnić osobie pozbawionej wolności możliwość korzystania z posiłków oraz załatwienia potrzeb fizjologicznych. Zastrzeżenia Krajowego Mechanizmu Prewencji wzbudził również sposób wykonania wymienionego środka przymusu bezpośredniego wobec osadzonego, który został przygnieciony tarczą ochronną przez funkcjonariusza, mimo iż nie stawiał oporu, był bierny. **Krajowy Mechanizm Prewencji przypomina, że zgodnie ze strasburską linią orzecniczą, użycie siły wobec więźnia za wyjątkiem wypadków, w których jest ono nieodzowne i nie jest nadmierne, a wynika z zachowania osadzonego, stanowi naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³⁵, ponieważ uderza w poczucie godności³⁶.** Ponadto, osadzony ten przez cały okres pobytu w celi przebywał w samej bieliźnie, nie otrzymał posiłku oraz nie został dopuszczony do toalety, w wyniku czego mimowolnie oddał mocz. Stwierdzone przez wizytujących nieprawidłowości stanowią naruszenie §9 pkt 3

---

³⁴Dz. U. z 2010 r. Nr 147, poz. 983

³⁵Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

³⁶ Patrz: Ribitsch przeciwko Austrii, skarga nr 18896/91, Altay przeciwko Turcji, skarga nr 22279/93, Krastanov przeciwko Bułgarii, skarga nr 50222/99.

i 4 wymienionego wyżej Rozporządzenia, a przede wszystkim są poniżającym, nieludzkim traktowaniem.

W Zakładzie Karnym w Uhercach Mineralnych, Wadowicach oraz Areszcie Śledczym w Olsztynie wizytujący nie mieli zastrzeżeń do sposobu stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych, szczególnie tych wobec których stosowane są środki przymusu bezpośredniego (ZK Sieradz), przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego w sprawie opisanego zastosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej (ZK Sieradz), wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki (ZK Uherce Mineralne, AŚ Olsztyn).

Dyrektor Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych poinformował Mechanizm, iż w związku z brakiem wskazania konkretnego funkcjonariusza odnoszącego się niewłaściwie do osadzonych, nie można było wyeliminować takich zachowań. Jednakże, zostało przeprowadzone szkolenie z zakresu służbowego zachowania oraz wykonywania obowiązków służbowych z zastosowaniem zasad humanitaryzmu, tolerancji i praworządności.

6.5. Odpowiedzialność dyscyplinarna

Podczas wizytacji nie ujawniono przypadków, w których stosowane były kary i nagrody nieprzewidziane w kodeksie karnym wykonawczym³⁷. Jednakże w trakcie rozmów przeprowadzanych w Oddziale Zewnętrznym Aresztu Śledczego w Olsztynie, skazani żalili się, iż funkcjonariusze dyscyplinują ich werbalnie grożąc im każdorazowo zastosowaniem odpowiedzialności dyscyplinarnej. **W ocenie rozmówców, takie permanentne działanie prowadzi w konsekwencji do ograniczania korzystania z praw im przysługujących, z obawy przed „narażeniem się funkcjonariuszom”.** Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji, typ zakładu karnego w którym osadzeni w OZ odbywają kary pozbawienia wolności (otwarty i półotwarty) stanowi sam w sobie wystarczającą okazję do sprawdzenia

---

³⁷ Patrz: art. 138 i art. 143 k. k. w. (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.).

samodyscypliny osadzonych. Osoby te doskonale zdają sobie sprawę, że trafiły tam w związku z pozytywną prognozą kryminologiczną i wiedzą również, że w razie naruszania obowiązujących ich przepisów, ryzykują powrót do zakładów karnych typu zamkniętego. W tej jednostce osadzeni wskazali ponadto, że funkcjonariusze wnioskuje o zastosowanie kary dyscyplinarnej w przypadku ujawniania prób mycia się w ogólnodostępnych umywalniach w czasie nieprzeznaczonym na kąpiel. Krajowy Mechanizm Prewencji pragnie w tym miejscu przypomnieć, iż zgodnie z regułą 57.1 Europejskich Reguł Więziennych³⁸ *„Jedynie działanie mogące zagrozić porządkowi, bezpieczeństwu może być uznane za przekroczenie dyscypliny.”* Stosowanie odpowiedzialności dyscyplinarnej w takich przypadkach w opinii KMP stanowi przykład nadużywania uprawnień funkcjonariuszy.

W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił rezygnację z nieustannego dyscyplinowania słownego osadzonych i grożenia im zastosowaniem odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz ze stosowania odpowiedzialności dyscyplinarnej za mycie się skazanych w umywalniach w czasie nie przeznaczonym na kąpiel.

6.6. Prawo do informacji

Realizacja prawa osób pozbawionych wolności do informacji na temat przysługującym im praw i obowiązków stanowi jedną z gwarancji poszanowania praw człowieka. W związku z tym Krajowy Mechanizm Prewencji każdorazowo weryfikuje dostęp osadzonych do informacji.

Wszyscy osadzeni przebywający w wizytowanych jednostkach penitencjarnych byli informowani o swoich prawach i obowiązkach zaraz po przyjęciu, zaś w razie wątpliwości, umożliwiono im uzyskanie pomocy od wychowawcy.

---

³⁸ Rekomendacja Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

Jednakże, w bibliotece Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych brakowało aktualnych egzemplarzy Kodeksu karnego wykonawczego, zaś w Areszcie Śledczym w Olsztynie „Informatorów dla cudzoziemców”³⁹ w języku angielskim, francuskim, niemieckim, rosyjskim i arabskim. **Zdaniem Mechanizmu, we wszystkich miejscach detencji winny znajdować się, przetłumaczone na podstawowe języki, prawa i obowiązki osób zatrzymanych lub uwięzionych i być udostępniane przebywającym w nich cudzoziemcom.** Europejskie Reguły Więzienne⁴⁰ stanowią, iż *„W momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym”* (Reguła 30.1.). Ponadto, CPT podkreśla, iż *„Prawa osób pozbawionych wolności nie mają wielkiej wartości, jeżeli osoby zainteresowane nie są świadome, iż przysługują im takie prawa”*⁴¹.

Na znajdujących się na korytarzach oddziałów mieszkalnych Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych tablicach nie umieszczono adresów instytucji, do których osadzeni mogą się zwrócić w razie potrzeby. W opinii wizytujących skazani powinni mieć stały dostęp do adresów m.in. Sądu Okręgowego, Rzecznika Praw Obywatelskich, jak również Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

Wśród osadzonych nie była upowszechniana wiedza na temat rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i ich skutków (ZK Wadowice, ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, AŚ Olsztyn). **W ocenie przedstawicieli KMP, informowanie o orzecznictwie wskazanych wyżej Trybunałów, mogłoby odbywać się za pomocą audycji emitowanej w radiowęzle.**

Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: informowanie osadzonych, np. w ramach zajęć kulturalno – oświatowych bądź za pomocą radiowęzła, o prawnych i

---

³⁹ Zbiór praw i obowiązków przygotowanych w oparciu o Kodeks karny wykonawczy, rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności i rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania.

⁴⁰ Rekomendacja Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

⁴¹ Patrz: § 44 Dwunastego Raportu Generalnego CPT, [CPT/Inf (2002)15].

praktycznych skutkach wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób osadzonych (ZK Wadowice, ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, AŚ Olsztyn), wyposażenie biblioteki w informatory dla cudzoziemców dotyczące praw osób pozbawionych wolności (AŚ Olsztyn, ZK Uherce Mineralne), wywieszenie w widocznym, ogólnodostępnym miejscu adresów instytucji zajmujących się ochroną praw osób pozbawionych wolności (ZK Uherce Mineralne), wyposażenie biblioteki w aktualne kodeksy (ZK Uherce Mineralne).

W odpowiedzi na wydane rekomendacje, Dyrektor Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych oraz Dyrektor jednostki Wadowicach poinformowali Mechanizm o zrealizowaniu wydanych zaleceń.

6.7. Prawo do skargi

Prawo osób pozbawionych wolności do złożenia skargi i jej rozpatrzenia w sposób bezstronny jest jednym z podstawowych środków ochrony przed niewłaściwym traktowaniem.

Osoby pozbawione wolności w wizytowanych jednostkach najczęściej składały skargi na traktowanie przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, AŚ Olsztyn).

Jak ustalono, w jednostce w Sieradzu, żadna z rozpatrzonych skarg nie została uznana za zasadną. Całkowity brak rozstrzygnięć na korzyść skarżących w ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji może świadczyć o braku obiektywizmu osób rozpatrujących skargi, co więcej rodzi obawy co do skuteczności funkcjonującej procedury skargowej.

6.8. Personel

W działach penitencjarnych wizytowanych zakładów i aresztu pracują osoby legitymujące się wyższym wykształceniem. W każdej z jednostek osoby pozbawione wolności miały zapewnioną opiekę psychologiczną. Jednakże w Zakładzie Karnym Sieradzu psycholog zgłosił wizytującym potrzebę dodatkowych etatów, aby móc w

pełni realizować powierzone mu zadania i programy⁴². W większości wizytowanych jednostek na jednego wychowawcę przypadało ponad 60 skazanych (ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, AŚ Olsztyn). **Krajowy Mechanizm Prewencji jest zdania, iż znaczne obciążenie wychowawców różnymi zadaniami i konieczność pracy z szerokim kręgiem osadzonych zmniejsza efektywność oddziaływań wychowawczych i może negatywnie wpływać na osadzonych.** Zgodnie ze stanowiskiem CPT „*W przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmóc napięcie obecne w każdym zakładzie karnym*”⁴³. **W ocenie KMP należy zatem dążyć do tworzenia mniejszych grup wychowawczych m.in. poprzez zapewnienie większej liczby etatów w dziale penitencjarnym.**

Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: zapewnienie odpowiedniej obsady etatowej, zgodnie z potrzebami wskazanymi przez Dyrektora jednostki i jej personel (ZK Uherce Mineralne), zwiększenia liczby etatów psychologa (ZK Sieradz), zwiększenie liczby wychowawców w Oddziale Zewnętrznym (AŚ Olsztyn).

Dyrektor Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych poinformował Mechanizm iż podjął starania o zwiększenie obsady etatowej działu penitencjarnego.

6.9. Zatrudnienie i nauczanie

Osadzeni zatrudniani byli głównie przy pracach na rzecz jednostki (obsługa pralni, kuchni, warsztatu, magazynów, prace porządkowe) oraz u kontrahentów zewnętrznych. W każdej placówce część skazanych wykonywała nieodpłatną pracę publiczną na rzecz samorządu oraz organizacji społecznych.

---

⁴² W dniu wizytacji w placówce obecny był 1 psycholog, który oprócz pracy na oddziale terapeutycznym realizował zadania nieobecnych psychologów na oddziałach penitencjarnych.

⁴³ Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16].

Pozbawieni wolności mieli możliwość uczestniczenia w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe (np. brukarz, elektryk, fryzjer, tynkarz, budowlany, komputerowy).

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy, nie zgłaszali uwag dotyczących warunków ich zatrudnienia.

6.10. Działalność kulturalno – oświatowa i sportowa

Osadzeni przebywający w każdej z wizytowanych jednostek mieli zapewniony dostęp do świetlicy i bibliotek, w każdej palcówce ponadto funkcjonował radiowęzeł emitujący programy radiowe stacji ogólnopolskich oraz audycje własne o zróżnicowanej tematyce, w tym konkursy, pogadanki tematyczne, recenzje książek. We wszystkich placówkach organizowane były programy kulturalno – oświatowe z zakresu aktywności twórczej, turnieje, koncerty muzyczne, wystawy, spotkania z ciekawymi ludźmi oraz imprezy okolicznościowe. Jednakże w Zakładzie Karnym w Wadowicach i Areszcie Śledczym w Olsztynie nie było możliwości uprawiania sportów na świeżym powietrzu.

Generalnie osadzeni żalili się na brak regularnych zajęć kulturalno-oświatowych prowadzonych w obrębie oddziałów mieszkalnych (ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, AŚ Olsztyn). Krajowy Mechanizm Prewencji przypomina, że zgodnie ze stanowiskiem CPT, wyrażonym w pkt 91 Sprawozdania z wizyty w Polsce w 2004 r.⁴⁴ *„brak konstruktywnych zajęć jest nie do przyjęcia. Jak podkreślano w poprzednich raportach Komitetu, celem powinno być zapewnienie wszystkim więźniom, łącznie z tymczasowo aresztowanymi, spędzania części dnia poza celami i włączenie w celowe zajęcia takie jak praca, edukacja, sport, rekreacja, wizyty towarzyskie.”*

Ponadto, w jednostce w Uhercach Mineralnych skazani młodociani nie mogli posiadać w celi sprzętu RTV, gdyż musieli „zasłużyć” na uzyskanie zgody na sprzęt. W opinii administracji posiadanie w celi telewizora wpłynęłoby niekorzystnie na ich uczestnictwo w zajęciach kulturalno-oświatowych. Jednakże, jak zostało wyżej wspomniane, skazani wskazywali na brak regularnych zajęć. **Zdaniem Krajowego**

---

⁴⁴ CPT/Inf (2006) 11.

Mechanizmu Prewencji, w sytuacji gdy jednostka nie oferuje skazanym częstych i regularnych zajęć i warsztatów na terenie jednostki, nie ma podstaw (jeśli nie wynika to z przepisów prawa) do ograniczania skazanym młodocianym przywilejów, z których mogą korzystać pozostali osadzeni, w tym przypadku posiadania w celi sprzętu RTV.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: poszerzenie oferty zajęć kulturalno-oświatowej (ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, AŚ Olsztyn), wyeliminowanie ograniczeń stosowanych względem skazanych młodocianych w otrzymaniu zgody na posiadanie sprzętu RTV (ZK Uherce Mineralne).

W odpowiedzi na Raport Mechanizmu Dyrektor Zakładu Karnego w Uhercach Mineralnych wyraził pogląd, że oferta zajęć kulturalno – oświatowych skierowana do osadzonych jest bogata w szereg konkursów, turniejów, programów zarówno na terenie jednostki, jak i poza nim. Jednakże, w związku z wydanym zaleceniem, oferta zajęć została rozszerzona. Wskazał ponadto, że młodociani mają dostęp do sprzętu RTV znajdującego się w świetlicy każdego oddziału mieszkalnego.

6.11. Oddziaływania terapeutyczne

Wśród zwizytowanych w IV kwartale 2011 r. jednostek penitencjarnych tylko Zakład Karny w Sieradzu posiadał Oddział Terapeutyczny, który przeznaczony jest dla skazanych z zaburzeniami psychicznymi i upośledzonymi umysłowo. Przebywający w nim skazani objęci byli oddziaływaniami polegającymi w szczególności na: terapii indywidualnej i grupowej, terapii alkoholowej oraz zajęciowej.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził sposób, w jaki osadzeni froterują podłogę korytarza OT. Polegał on na ciągnięciu przez sprzątających odwróconego i obciążonego kamieniami stołu, pod którym umieszczono koc spełniający funkcję polerki. **Krajowy Mechanizm Prewencji wezwał administrację Zakładu do natychmiastowej zmiany sposobu sprzątania oddziału terapeutycznego, gdyż jest ona w opinii KMP, poniżającym traktowaniem osób sprzątających.**

6.12. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym oraz utrzymywania więzi z rodziną

We wszystkich jednostkach obowiązywał zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych, obejmujący również kontakty z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym. **Mechanizm każdorazowo podkreśla, iż całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności zarówno z art. 215 § 1 k.k.w.⁴⁵ oraz Rekomendacjami Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych⁴⁶.**

Ponadto, wizytowane jednostki nie dysponowały pomieszczeniem do udzielania widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozoru (ZK Wadowice, ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, OZ AŚ Olsztyn). **Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.⁴⁷ nagrody uniemożliwia w praktyce jej udzielenie.**

W Areszcie Śledczym w Olsztynie warunki, w których realizowane są widzenia dla tymczasowo aresztowanych, w stosunku do których organ dysponujący nie zastrzegł odbywania widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, nie gwarantowały właściwego spełnienia warunku bezpośredniego kontaktu. Pomimo braku szyby, obie strony oddzielone były dość szerokimi parapetami, które w znaczny sposób utrudniały bezpośredni kontakt podczas widzenia. Dodatkowe utrudnienie stanowiła wysokość, na której zamocowano wspomniane parapety. W sytuacji osoby poruszającej się na wózku, która chciałaby przyjechać na widzenie, nawet samo zobaczenie tymczasowo aresztowanego byłoby z tego względu znacznie utrudnione, a bezpośredni kontakt - po prostu niemożliwy.

Osadzeni, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzili rozmowy na osobności, dobrze ocenili realizację prawa do kontaktów z rodziną. Pojedyncze osoby złożyły skargi dotyczące nieterminowości wysyłania listów oraz domniemanego

---

⁴⁵ Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz.557 ze zm.

⁴⁶ Więcej informacji w: Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w I, II i III kwartale 2011 roku.

⁴⁷ Ibidem.

cenzurowania korespondencji urzędowej, w tym listów do Rzecznika Praw Obywatelskich (ZK Wadowice). Ponadto, skazani z podgrupą klasyfikacyjną P-2 przebywający w Areszcie Śledczym w Olsztynie podnosili dodatkowo zarzut, iż pomimo takiego statusu, ograniczenia obowiązujące w korzystaniu z aparatów telefonicznych dotyczące skazanych z podgrupą zamkniętą, stosowane były także wobec nich.

W związku z powyższym Mechanizm rekomendował: umożliwienie prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych z obrońcą lub pełnomocnikiem oraz uwzględnienie tego uprawnienia w porządku wewnętrznym jednostki (ZK Wadowice, AŚ Olsztyn), wyodrębnienie pomieszczenia umożliwiającego realizację nagrody w postaci widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej (ZK Wadowice, ZK Uherce Mineralne, ZK Sieradz, AŚ Olsztyn), zmianę warunków realizacji widzeń umożliwiających bezpośredni kontakt dla osób tymczasowo aresztowanych (AŚ Olsztyn).

Dyrektor Zakładu Karnego w Wadowicach poinformował Mechanizm, że do czasu zmiany obowiązujących przepisów nie będzie umożliwiał tymczasowo aresztowanym przeprowadzania rozmów telefonicznych, w tym również z obrońcą lub pełnomocnikiem. Wyjaśnił również że wydzielenie pomieszczenia umożliwiającego realizację nagrody w postaci widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej możliwe będzie dopiero po otrzymaniu odpowiednich środków finansowych i obniżeniu stanu zaludnienia. Dyrekcja jednostki w Uhercach Mineralnych przygotowała wniosek do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej o przyznanie środków finansowych w celu zrealizowania wydanej rekomendacji.

6.13. Prawo do wykonywania praktyk religijnych

W wizytowanych placówkach stworzone zostały dla skazanych odpowiednie możliwości do wykonywania praktyk i korzystania z posług religijnych. Praktyki te odbywały się w kaplicy więziennej lub wyznaczonych do tego celu salach. Opieka duszpasterska nad skazanymi sprawowana była przez kapelana katolickiego, jednakże działalność na terenie jednostek prowadzili również przedstawiciele innych religii i związków wyznaniowych.

Niemniej jednak, w Zakładzie Karnym w Wadowicach tymczasowo aresztowani jak i osadzeni o statusie niebezpiecznego nie mieli możliwości uczestnictwa w mszy świętej (mogli jedynie słuchać transmisji radiowej). Należy wskazać, że zarówno art. 88 b pkt 3 oraz 212 b pkt 3 k.k.w.⁴⁸ określają prawo do bezpośredniego uczestnictwa w nabożeństwach przez tymczasowo aresztowanych oraz osadzonych tzw. niebezpiecznych w oddziałach, w którym są osadzeni. Dodatkowo, art. 88 b pkt 1 i art. 212 b pkt 1 k.k.w.⁴⁹ wprowadzają konieczność wyposażenia między innymi miejsc przeznaczonych do odprawiania nabożeństw w odpowiednie zabezpieczenia techniczno – ochronne, umożliwiające uczestnictwo w mszy wymienionym grupom osadzonym. **Rekomendowano więc** umożliwienie osadzonym tymczasowo aresztowanym oraz osadzonym tzw. niebezpiecznym bezpośredniego uczestnictwa w mszy świętej.

7. Zakłady poprawcze oraz schroniska dla nieletnich

W IV kwartale Krajowy Mechanizm Prewencji przeprowadził dwie wizytacje w schronisku dla nieletnich (dalej: SdN)⁵⁰. Do czasu sporządzenia niniejszego Raportu, nie został przygotowany Raport powizytacyjny z czynności KMP w Schronisku dla Nieletnich i Zakładzie Poprawczym w Konstytucyjnie Łódzkim. Poniżej, przedstawiono również wnioski z wizytacji Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach, która została przeprowadzona w trzecim kwartale 2011 r.

7.1. Warunki bytowe

Stan techniczny wizytowanych placówek był bardzo dobry. Jedynie źle oceniono stan budynku stanowiącym zaplecze warsztatowe SdN w Dominowie. Ponadto, w placówce tej wizytujący zwrócili uwagę na brak przesłon prysznicowych pod natryskami grupy I. Zgodnie z regułą 34 Reguł Narodów Zjednoczonych dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności⁵¹ „*Sanitariaty powinny*

---

⁴⁸ Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz.557 ze zm.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Schronisko dla Nieletnich w Dominowie (17-18.11.2011 r.), Schronisko dla Nieletnich i Zakład Poprawczy w Konstytucyjnie Łódzkim (07.12.2011 r.).

⁵¹ Przyjęte rezolucją 45/113 przez Zgromadzenie Ogólne w grudniu 1990 r.

mieć właściwy standard i być tak umieszczone, aby każdy nieletni mógł z nich korzystać stosownie do swoich potrzeb, w odosobnieniu, w czystości i w przyzwoity sposób” Wątpliwości Mechanizmu wzbudziło również zastosowanie zabezpieczeń techniczno – ochronnych, charakterystycznych dla grup wychowawczych interwencyjnych, w jednej z grup zwykłych placówki. W opinii KMP, w związku z charakterem tej grupy, powinna być ona pozbawiona okratowania.

Izby izolacyjne w Schronisku dla Nieletnich w Chojnicach nie zostały wyposażone, zgodnie z wymogami § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r., w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii⁵². Powodem trudności w ich dostosowaniu do wymogów cytowanego rozporządzenia była konstrukcja budynku.

Wychowankowie obu placówek mogli posiadać rzeczy osobiste w sypialniach, jak również mieli wpływ na wygląd swoich pokoi, co powodowało w praktyce estetyczne zróżnicowanie zajmowanych przez nich sypialni. Zgodnie ze stanowiskiem CPT cyt.: *„Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się pozwolić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa”*⁵³.

Obie placówki nie zostały dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Podkreślić przy tym należy, że ich specyfika daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W zastanej przez Mechanizm sytuacji nie będą one mogły korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

---

⁵² Dz. U. z 2011, Nr 48, poz.248.

⁵³ Patrz: §29 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12].

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: dostosowanie placówki do potrzeb osób niepełnosprawnych (SdN Dominów, SdN Chojnice) zdjęcie okratowań w grupie II (SdN Dominów), wydłużenie czasu kąpieli (SdN Dominów), dostosowanie pomieszczeń izb izolacyjnych do wymogów rozporządzenia (SdN Chojnice).

W odpowiedzi na wydane rekomendacje, Dyrektor Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach poinformował Mechanizm, iż do końca 2011 r. zostaną zakończone prace dostosowujące izbę izolacyjną do wymogów rozporządzenia. Nadmieniał on również, że przepisy Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie⁵⁴ zwalniają schroniska dla nieletnich z obowiązku ich dostosowania dla potrzeb osób z niepełnosprawnością. Kwestia ta pozostaje w zainteresowaniu KMP.

Do dnia sporządzenia niniejszego Raportu, Krajowy Mechanizm Prewencji nie otrzymał odpowiedzi na rekomendacje wydane w wyniku wizytacji Schroniska dla Nieletnich w Dominowie.

7.2. Personel

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji obowiązujące w obu placówkach kryteria doboru personelu są niezwykle ważne dla zagwarantowania właściwego traktowania wychowanków.

W Schronisku w Chojnicach wychowawcami byli wyłącznie mężczyźni. Z informacji uzyskanych od Dyrektora placówki wynika, iż spowodowane to było brakiem możliwości zapewnienia kobietom wystarczającego poziomu bezpieczeństwa w placówce. Pomimo, iż w Schronisku w Dominowie, również nie został zachowany balans płci i dominuje personel płci męskiej, niemniej jednak, kobiety miały bezpośredni udział w oddziaływaniach dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w placówce. Zgodnie zaś ze stanowiskiem CPT *„Obecność personelu zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej może mieć korzystny wpływ tak w sensie etosu opiekuńczego, jak i w sprzyjaniu poczuciu normalności w miejscu pozbawienia wolności i ma to pozytywny wpływ na pracę z wychowankami”*⁵⁵.

---

⁵⁴ Dz. U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.

⁵⁵ Patrz: §26 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12].

Uczestnictwo pracowników kadry pedagogicznej w dodatkowych szkoleniach, pogłębianie wiedzy z dodatkowych dziedzin oraz bezkonfliktowa współpraca, również zmniejszają prawdopodobieństwo wystąpienia złego traktowania wychowanków. W każdej z placówek istniał rozbudowany oraz dopasowany do ich potrzeb system szkoleń i doskonalenia zawodowego, obejmujący zarówno pracowników pedagogicznych jak i niepedagogicznych.

7.3. Traktowanie

Przedstawiciele KMP nie odebrali sygnałów świadczących o stosowaniu niedozwolonej siły fizycznej czy poniżeń werbalnych ze strony personelu wizytowanych placówek. Jednakże, kilku wychowanków Schroniska dla Nieletnich w Dominowie podało, iż zdarzały się sytuacje, w których dochodziło do aktów agresji ze strony innych, silniejszych wychowanków placówki. Chłopcy dodali, iż najczęściej pracownicy ochrony nie reagowali w takich sytuacjach. **Krajowy Mechanizm Prewencji pragnie podkreślić w tym miejscu, iż naczelnym zadaniem wizytowanej placówki jest nie tylko prowadzenie oddziaływań resocjalizacyjno-dydaktycznych wobec nieletnich lecz również zagwarantowanie im bezpieczeństwa w trakcie pobytu w placówce.**

W Schronisku dla Nieletnich w Chojnicach każdy nowy wychowanek poddawany był kontroli stanu ciała, która miała na celu sprawdzenie, czy nie ma on obrażeń świadczących np. o pobiciu. Kontroli tej dokonywała pielęgniarka, a gdy ambulatorium jest nieczynne – strażnik. Spis obrażeń, po jego podpisaniu przez pracownika dokonującego oględzin i wychowanka, dołączano do akt nieletniego, w razie obrażeń wskazujących na podejrzenie popełnienia przestępstwa kierownik internatu lub dyrektor placówki podejmował dalsze działania. **Praktykę tą Krajowy Mechanizm Prewencji ocenił bardzo dobrze.**

Wizytujący nie mieli zastrzeżeń co do sposobu wykonywania kontroli osobistej wychowanków obu placówek.

Mechanizm zalecił: reagowanie przez personel placówki w każdej sytuacji, w której może dojść do naruszenia bezpieczeństwa nieletnich przebywających w Schronisku (SdN Dominów).

7.4. Dyscyplinowanie

Z rozmów z wychowankami placówek nie wynikało, aby wobec chłopców stosowano nadmierne czy niesłuszne restrykcje oraz stosowano odpowiedzialność zbiorową. W obu schroniskach system nagród i środków dyscyplinujących był spójny, rodzaje nagród i środków dyscyplinujących były ze sobą skorelowane i dostosowane do specyfiki jednostki. Odpowiednie regulaminy zawierały również spójną i jasną informację o procedurze przyznawania nagród i stosowania środków dyscyplinujących oraz informacje o osobie upoważnionej do ich przyznawania i stosowania (dyrektor placówki). **Niemniej jednak zawarcie w katalogu środków dyscyplinarnych środka polegającego na złożeniu wniosku o przeniesienie nieletniego do innej placówki, jest w opinii KMP niewłaściwe.** Mimo treści § 71 ust. 1 pkt 12 i 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r., w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich⁵⁶ (dalej: Rozporządzenie) środek dyscyplinarny w postaci „przeniesienia do innej placówki”, zgodnie z Zaleceniami CM/Rec (2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi, nie powinien być stosowany⁵⁷. **Krajowy Mechanizm Prewencji uważa zatem, że przeniesienie do innego ośrodka nie powinno być wskazane w katalogu środków dyscyplinarnych wymierzanych przez personel placówki.**

W odpowiedzi na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich⁵⁸, dotyczące opisywanej powyżej kwestii⁵⁹, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, w piśmie z dnia 21 października 2011 r. podzielił opinię o potrzebie dalszego dostosowywania przepisów Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich⁶⁰ (dalej: u.p.n.) do wszystkich Zaleceń CM/Rec (2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych

---

⁵⁶ Dz. U. 2001 r. Nr 124, poz. 1359 ze zm.

⁵⁷ Patrz: zalecenie nr 97.

⁵⁸ RPO-672825-VII/11

⁵⁹ Więcej w: Raportie Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w III kwartale 2011 r.

⁶⁰ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

sankcjami lub środkami dyscyplinarnymi oraz innych standardów międzynarodowych. Jednocześnie poinformował Rzecznika, że procedura obowiązująca przy przenoszeniu wychowanka do innego zakładu uniemożliwia arbitralne podejmowanie decyzji przez dyrektora placówki oraz gwarantuje wychowankowi przestrzeganie jego praw. Sprawa pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

W Schronisku dla Nieletnich w Dominowie wizytujący nie mieli zastrzeżeń do wykorzystywania izb przejściowych oraz izolacyjnych. Ustalono, że stosowanie są one zgodnie z ich przeznaczeniem. W placówce w Chojnicach w regulaminach umieszczenia wychowanka w Zespole Indywidualnych Oddziaływań i izbie przejściowej nie wskazano maksymalnego czasu jaki umieszczenie to może trwać. Przepisy wymienionego wyżej Rozporządzenia⁶¹ pozwalają stosować wskazane wyżej środki „na czas oznaczony”, niemniej jednak Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁶² wskazują, że *„Jeżeli w bardzo wyjątkowych przypadkach, dany młodociany musi zostać odseparowany od innych z powodów bezpieczeństwa, decyzja w tej sprawie jest podejmowana przez właściwą władzę na podstawie jasnych procedur ustanowionych przez prawo krajowe, określających naturę odizolowania, jego maksymalny czas trwania oraz podstawy, na których zostało nałożone”*⁶³.

Ponadto, „Regulamin Zespołu Indywidualnych Oddziaływań” wskazywał, że umieszczenie to jest środkiem dyscyplinarnym. Jednakże § 44 wymienionego wyżej Rozporządzenia⁶⁴ zawiera zamknięty katalog środków dyscyplinarnych jakie mogą być stosowane wobec wychowanka przebywającego w schronisku dla nieletnich. Umieszczenie w izbie przejściowej lub w osobnym pomieszczeniu mieszkalnym może być stosowane jedynie dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku⁶⁵.

---

⁶¹ Dz. U. 2001 r. Nr 124, poz. 1359 ze zm.

⁶² CM/Rec(2008)11.

⁶³ Patrz: Reguła 93.1.

⁶⁴ Dz. U. 2001 r. Nr 124, poz. 1359 ze zm.

⁶⁵ Ibidem., § 25 w zw. z § 34.

W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: usunięcie z katalogu kar zapisów o możliwości złożenia wniosku o przeniesienie wychowanka do innej placówki (SdN Chojnice, SdN Dominów), wyjaśnienie wychowankom czym jest wycofanie z zajęć w grupie standardowej i przeniesienie do grupy przejściowej ze wskazaniem, że nie jest to środek dyscyplinarny (SdN Chojnice), usunięcie z „Regulamin Zespołu Indywidualnych Oddziaływań” zapisu o tym, że umieszczenie w ZIO jest środkiem dyscyplinarnym i zaprzestanie stosowania umieszczenia w ZIO jako takiego środka (SdN Chojnice); umieszczenie w „Regulaminie czasowego umieszczenia w izbie przejściowej celem zapewnienia bezpieczeństwa i porządku” oraz „Regulaminie Zespołu Indywidualnych Oddziaływań” maksymalnego czasu na jaki umieszczenie w tych pomieszczeniach może być stosowane (SdN Chojnice).

W odpowiedzi na Raport Mechanizmu, Dyrektor Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach stwierdził, że środek dyscyplinarny w postaci przeniesienia do innego schroniska jest zgodny z §94 ust.1 pkt 11 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r., w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich i nie może zostać usunięty. Wskazał również, że umieszczenie nieletniego w Zespole Indywidualnych Oddziaływań nie jest środkiem dyscyplinarnym, a wychowawczym podyktowanym dobrem wszystkich nieletnich, zaś regulaminy dotyczące umieszczenia wychowanka w izbie przejściowej i Zespole Indywidualnych Oddziaływań zawierają informacje o maksymalnym czasie stosowania tych środków. Administracja podjęła również działania wyjaśniające nieletnim, iż wycofanie z zajęć w grupie standardowej i przeniesienie do grupy przejściowej nie jest środkiem dyscyplinarnym. Kwestia dyscyplinowania w SdN w Chojnicach pozostaje w zainteresowaniu Mechanizmu, który w piśmie do Dyrektora placówki wskazał konkretne przepisy „Regulaminu Zespołu Indywidualnych Oddziaływań”, stwierdzające, że pobyt w Z.I.O. jest środkiem dyscyplinarnym i może być przedłużony powyżej 14 dni. W związku z powyższym, kwestia dyscyplinowania pozostaje w zainteresowaniu KMP i jest kontynuowana.

7.5. Prawo do informacji

Prawo do informacji o przysługujących prawach i obowiązkach jest jednym z ważniejszych praw osoby pozbawionej wolności. Właściwa realizacja tego prawa pozwala nie tylko na szybsze zaadaptowanie się do warunków zwiększonego nadzoru lecz także sprzyja kształtowaniu właściwych postaw i poczucia bezpieczeństwa.

W obu wizytowanych placówkach przyjmowani do nich chłopcy byli informowani o obowiązujących zasadach. Z relacji wychowanków wynikało, że mieli pewną orientację w zakresie przysługujących im w placówce uprawnień i obowiązków.

W Schronisku w Chojnicach wykaz adresów organów, do których wychowankowie mogą zwracać się w sprawach dotyczących przestrzegania przepisów i zasad obowiązujących w placówkach wywieszony został na wszystkich tablicach informacyjnych, podczas gdy w placówce w Dominowie informacja ta ograniczona została wyłącznie do wykazu osób i instytucji odwoławczych.

W ocenie KMP zasadne byłoby opracowanie informatora dla nieletnich przebywających w Schronisku w Dominowie, w którym w sposób przystępny opisane byłyby ich prawa i obowiązki. Wzór takiego opracowania dostępny jest na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Mechanizm zalecił: stworzenie informatora dla wychowanków Schroniska na wzór opracowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości (SdN Dominów), udostępnienie wychowankom w miejscach dla nich łatwo dostępnych wykazu osób i instytucji (w tym Rzecznika Praw Obywatelskich), do których mogą zwracać się w sprawach dotyczących przestrzegania przepisów i zasad obowiązujących w placówce (SdN Dominów).

7.6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wizytujący każdorazowo weryfikują, czy nieletni mają możliwość skorzystania z przysługujących im uprawnień do kontaktu z rodziną oraz osobami najbliższymi. Obie placówki podejmowały, niezwłocznie po przyjęciu wychowanka, próbę

nawiązania kontaktu z jego rodzicami lub opiekunami, tak aby umożliwić im udział w procesie wychowawczym.

W Schronisku w Chojnicach, zgodnie z obowiązującym w niej Regulaminem, personel placówki prowadził stałą kontrolę korespondencji wychowanków (zarówno przychodzącej jak i wychodzącej). Należy przy tym podkreślić, iż praktyka taka stoi w sprzeczności z art. 66 § 3 u.p.n.⁶⁶. **W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, poza sytuacjami związanymi z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa wychowankowi lub innym osobom, stała kontrola korespondencji wychowanków nie znajduje uzasadnienia.** Jest też spreczna z Konwencją o Prawach Dziecka uchwaloną przez Organizację Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r.⁶⁷, zgodnie z którą każde dziecko pozbawione wolności ma prawo utrzymywać kontakty ze swoją rodziną poprzez korespondencję i wizyty, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych⁶⁸. Korespondencja nieletniego może być kontrolowana przez dyrektora zakładu, placówki lub schroniska bądź przez upoważnionego przez niego pracownika pedagogicznego, wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego. W razie stwierdzenia takich treści, korespondencji nie doręcza się, powiadamiając o tym nieletniego oraz sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, podając powody tej decyzji. Ponadto, nieletniego poucza się o prawie do złożenia zażalenia, o którym mowa w art. 38 u.p.n.⁶⁹. Zatrzymaną korespondencję włącza się do akt osobowych nieletniego.

Wizytujący ustalili, że ograniczane są kontakty z rodziną wychowanków, umieszczonych w izbie przejściowej oraz grupie interwencyjnej⁷⁰ (SdN

---

⁶⁶ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

⁶⁷ Dz. U. 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.

⁶⁸ Art. 37 Konwencji o Prawach Dziecka

⁶⁹ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

⁷⁰ Chłopcy przebywający podczas wizytacji grupie interwencyjnej, wskazywali przedstawicielom KMP, na brak możliwości kontaktu telefonicznego trwający przez rok.

Dominów). **Krajowy Mechanizm Prewencji pragnie przypomnieć, iż odseparowanie wychowanka w celach bezpieczeństwa powinno trwać jak najkrócej i być stosowane w ostateczności, wówczas gdy inne oddziaływania nie przyniosły rezultatu. Nieletni umieszczeni w izbach przejściowych powinni mieć zapewnione prawo do nauki i prawo do kontaktów z rodziną nieletnich w takim samym zakresie jak pozostali wychowankowie. W trakcie pobytu podopiecznego w izbie przejściowej umożliwia się mu korzystanie z książek i gazet oraz godzinnych ćwiczeń na świeżym powietrzu. Wskazany jest także częsty kontakt z wychowawcą, psychologiem i lekarzem. Wszystkie te czynności powinny być odnotowane w dokumentacji nieletniego.**

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, poza sytuacjami związanymi z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa wychowankowi lub innym osobom, ograniczenia w kontakcie ze światem zewnętrznym nie znajdują uzasadnienia. Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁷¹ sprawę tą regulują w następujący sposób:

„Wykonywanie wspólnotowych sankcji lub środków alternatywnych w jak największym stopniu musi respektować istniejące konstruktywne sieci społeczne osób młodocianych oraz relacje z ich rodzinami”⁷².

„Nieletni mają mieć możliwość porozumiewania się listownie – bez ograniczenia liczby listów, oraz jak najczęściej to możliwe, przez telefon lub za pomocą innych form komunikacji, ze swoimi rodzinami, innymi osobami i przedstawicielami zewnętrznych organizacji oraz otrzymywania regularnych wizyt tych osób”⁷³.

„Uzgodnienia dotyczące wizyt powinny umożliwiać młodocianym utrzymanie i rozwój relacji rodzinnych w możliwie jak najbardziej normalny sposób oraz zapewniać możliwości reintegracji społecznej”⁷⁴.

---

⁷¹ CM/Rec(2008)11.

⁷² Patrz: Reguła 32.

⁷³ Patrz: Reguła 83.

⁷⁴ Patrz: Reguła 84.

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: dostosowanie postanowień „Regulaminu wychowanka SdN w Chojnicach”, dotyczących kontroli korespondencji nieletnich, do wymagań art. 66 § 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r., o postępowaniu w sprawach nieletnich (SdN Chojnice), umożliwienie wychowankom przebywającym w izbie przejściowej oraz w grupie interwencyjnej z rodziną, również w formie odwiedzin i telefonów (SdN Dominów).

Dyrektor Schroniska w Chojnicach poinformował Mechanizm, że kontrola korespondencji odbywa się wobec wszystkich wychowanków, gdyż trudno jest administracji spełnić warunek ustawy.

7.7. Prawo do ochrony zdrowia

W ocenie Krajowego Mechanizmu wizytowane placówki w sposób należyty wypełniają obowiązki związane z właściwą ochroną zdrowia swoich podopiecznych. Zapewniają one wychowankom opiekę medyczną zarówno stopnia podstawowego jak i specjalistyczną. Poza tym, na podkreślenie zasługuje szeroko pojęta profilaktyka zdrowotna. Oddziaływania tego rodzaju są, w ocenie KMP, szczególnie ważne dla osób nieletnich, które z różnych powodów wykazują zazwyczaj większą skłonność do podejmowania działań ryzykownych. Wskazać również należy na praktykę przeprowadzania badań medycznych, bez udziału pracowników ochrony. Praktyka ta zapewnia poszanowanie godności nieletniego oraz tajemnicy lekarskiej. Na powyższe zwraca też uwagę CPT w Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym⁷⁵, wskazując, że „ (...) jest rzeczą oczywistą, że wszyscy nieletni pozbawieni wolności powinni mieć możliwość poufnego kontaktu z lekarzem w każdym czasie, bez względu na reżim (...), jakiemu zostali poddani” .

7.8. Prawo do edukacji

Szkoła zawodowa przy Schronisku w Dominowie, w ramach przysposobienia do pracy zawodowej, oferowała nieletnim wybór jednego z dwóch zawodów –

---

⁷⁵ Patrz: § 40 CPT/Inf (99)12.

technologa robót wykończeniowych lub stolarza. Celem zajęć warsztatowych było przekazanie wychowankom wiedzy teoretycznej oraz wyrobienie u nich zdolności manualnych niezbędnych do wykonywania przez nich w przyszłości wyuczonego zawodu

Do wychowanków adresowane były także programy przyuczające do zawodu piekarza, kucharza małej gastronomii, mechanika samochodowego (SdN Chojnice). Kursy takie pozwalały na zdobycie podstawowych umiejętności w zawodzie, a co za tym idzie zwiększały szanse wychowanków na rynku pracy.

Na uznanie zasługuje pomysł zlokalizowania pokoju przy sali gimnastycznej, w którym dyrektor szkoły przez lustro weneckie sprawował nadzór nad zachowaniem chłopców w trakcie zajęć sportowych. Sprawowany w ten sposób nadzór miał na celu ochronę dobra nieletnich potencjalnie narażonych na prześladowania przez innych chłopców. Ewentualne porachunki związane z występowaniem w placówkach dla nieletnich tzw. „drugiego życia” są niejednokrotnie rozstrzygane w ramach zajęć sportowych, w których pod przykrywką rywalizacji sportowej dochodzi do zadawania ciosów (SdN Dominów).

7.9. Oddziaływania wychowawcze

Wychowankowie wizytowanych placówek mieli zapewnioną bogatą ofertę zajęć pozaszkolnych, w tym sportowych. **W ocenie KMP różnicowana i bogata oferta zajęć pozalekcyjnych sprzyja kształtowaniu prawidłowych postaw wśród wychowanków i pozwala na lepsze przystosowanie się ich do życia w społeczeństwie.** Dla chętnych poszerzeniem wiedzy i zdolności z zakresu nauki i sportu, wizytowane jednostki oferowały możliwość uczestnictwa w kółkach zainteresowań. Chłopców umożliwiono nie tylko udział w różnego rodzaju warsztatach, ale także w rozmaitych konkursach i zawodach.

Każdy z wychowanków podczas pobytu w schronisku objęty był socjoterapią oraz pomocą psychologiczno – pedagogiczną, w formie najbardziej dostosowanej do indywidualnych potrzeb.

Jednakże, w Schronisku dla Nieletnich w Dominowie, ze względu na wydarzenie nadzwyczajne, które miało miejsce w maju 2011 r. i polegało na ucieczce nieletniego podczas zajęć na świeżym powietrzu, ruch wychowanków Schroniska po terenie został ograniczony. Kilku chłopców podniosło w rozmowach z pracownikami Krajowego Mechanizmu Prewencji, że w związku z zastosowanymi przez dyrektora Schroniska ograniczeniami w korzystaniu z wyjść na świeże powietrze, nie wychodzą oni na spacer. Krajowy Mechanizm Prewencji pragnie w tym miejscu przypomnieć, iż zgodnie z regułą 81 Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁷⁶ „Wszyscy młodociani pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzina na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda”.

7.10. Prawo do praktyk religijnych

Wizytujący nie stwierdzili obowiązkowego udziału w praktykach religijnych wychowanków SdN w Dominowie. Wychowankowie placówki w Chojnicach, przebywający w grupie przejściowej oraz w grupie schroniska interwencyjnego nie uczestniczyli we mszy świętej. Zgodnie z art. 66a § 1 u.p.n.⁷⁷ „nieletni ma prawo do (...) bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w dni świąteczne”. Przepis ten odnosi się do wszystkich nieletnich przebywających we wskazanych placówkach, dlatego też – w ocenie KMP – konieczne jest zapewnienie realizacji postanowień wskazanego przepisu poprzez umożliwienie wychowankom przebywającym w grupie przejściowej i grupie schroniska interwencyjnego bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach.

W odpowiedzi na wydane w tym zakresie zalecenie Dyrektor Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach poinformował Mechanizm, że ze względów bezpieczeństwa, nowoprzyjętym wychowankom w izbie przejściowej będzie zapewniony udział we

---

⁷⁶ CM/Rec(2008)11.

⁷⁷ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

mszy świętej transmitowanej w telewizji. Dla wychowanków schroniska interwencyjnego będzie zaś odprawiana msza święta.

8. Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze oraz Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii

W czwartym kwartale 2011 r. przedstawiciele Krajowego Mechanizmu przeprowadzili wizytacje trzech młodzieżowych ośrodków wychowawczych⁷⁸ (dalej: MOW) oraz dwóch młodzieżowych ośrodków socjoterapii⁷⁹ (dalej: MOS). Do dnia sporządzenia niniejszego Raportu, nie został sporządzony Raport powizytacyjny Mechanizmu z czynności przeprowadzonych w MOW w Kolonii Szczerbackiej, MOW nr 2 w Warszawie oraz MOS nr 3 w Łodzi.

Dodatkowo poniżej, zaprezentowano wnioski z czynności Krajowego Mechanizmu Prewencji przeprowadzonych w III kwartale 2011 r. w MOW im. św. Siostry Faustyny w Krakowie oraz MOW w Krakowie.

Do dnia sporządzenia niniejszego Raportu, Krajowy Mechanizm Prewencji otrzymał odpowiedź wyłącznie na rekomendacje wydane kierownictwu Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. św. Siostry Faustyny w Krakowie

8.1. Warunki bytowe

W Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii w Wildze warunki bytowe, zdaniem wizytujących, były złe. Ośrodek wymagał przeprowadzenia generalnych remontów, przede wszystkim pokoi wychowanków i łazienek. Zastępca Dyrektora poinformował, iż w miarę posiadanych środków finansowych wyremontuje kolejne pomieszczenia.

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krakowie zastrzeżenia wizytujących wzbudził stan niektórych pokoi wychowanków i łazienek, stan mebli znajdujących się na wyposażeniu oraz niewystarczająca liczba biurka, przy których wychowankowie mogliby odrabiać lekcje. Dyrektor Ośrodka wskazał, iż chłopcy

---

⁷⁸ Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy nr 2 w Warszawie (23.11.2011 r.), Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kolonii Szczerbackiej (02.12.2011 r.), Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Łękawie (19.12.2011 r.).

⁷⁹ Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii „Wspólny Dom” w Wildze (07.11.2011 r.), Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii nr 3 w Łodzi (08.12.2011 r.).

mogą odrabiając lekcje korzystać z pokoi wychowawców, niemniej jednak brak możliwości skorzystania z własnego biurka stanowi zdaniem KMP znaczne ograniczenie. W Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym⁸⁰ CPT podkreśla, że dobrze zaprojektowany ośrodek detencyjny dla nieletnich powinien zapewniać pozytywne i spersonalizowane warunki detencji młodych osób pozbawionych wolności. **Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych.** Wątpliwości KMP wzbudził również fakt zabezpieczenia okien kratami. Z wyjaśnień Dyrektora wynika, że służą one bezpieczeństwu wychowanków, zagrożonych ze strony nieprzychylnych im osób, które przedostają się na teren MOW. Zdaniem Mechanizmu, przed takimi zachowaniami powinny chronić wychowanków osoby zatrudnione w celu zapewnienia bezpieczeństwa w placówce. Ponadto, przepisy obowiązującego prawa nie wskazują na konieczność montowania krat w placówkach takich jak MOW czy MOS. Są to placówki o charakterze otwartym, które nie powinny nasuwać skojarzeń ze środowiskiem więziennym.

Zastrzeżenie wizytujących placówkę w Łękawie wzbudziło pomieszczenie z natryskami, które nie były od siebie w żaden sposób oddzielone i tym samym, w ocenie Mechanizmu, nie zapewniały nieletnim poczucia intymności. Jest to naruszenie Reguły 65.2⁸¹ Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁸². Krajowy Mechanizm Prewencji bardzo pozytywnie ocenił pomysł Dyrektora placówki polegający na zagospodarowaniu jednego z budynków wyłącznie na gabinety psychologa i pedagoga tzw. „domek psychologa”. Dzięki powyższemu psycholog i pedagog nie są postrzegani przez podopiecznych jako ”typowi” pracownicy Ośrodka, co pozytywnie wpływa na budowanie zaufania psychologa i pedagoga wśród nieletnich.

---

⁸⁰ Patrz: §29 i § 30 CPT/Inf (99) 12.

⁸¹ „Młodociani mają mieć dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność”.

⁸² CM/Rec(2008)11.

Wizytujący nie mieli zastrzeżeń do warunków bytowych zapewnionych wychowankom Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego św. Siostry Faustyny w Krakowie.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: przeprowadzenie remontu sanitariatów dla nieletnich w celu odgradzenia natrysków i tym samym stworzenie podopiecznym warunków spełniających wymogi prywatności i zapewniających intymność (MOW Łękawa), przeprowadzenie remontu Ośrodka (MOW Wilga, MOW Kraków), wyposażenie pokoi dla wychowanków w dodatkowe biurka (MOW Kraków), systematyczne naprawy mebli w pokojach wychowanków (MOW Kraków), systematyczne sprzątanie terenu wokół budynków placówki, zwłaszcza okolic internatu (MOW Kraków).

8.2. Personel

Większość kadry bezpośrednio pracującej z młodzieżą ukończyła studia z zakresu resocjalizacji, jak również uczestniczyła w licznych szkoleniach i kursach m.in. z zakresu psychoterapii, treningu zastępowania agresji i socjoterapii. **W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym**, na co wskazuje pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności⁸³ stanowiący, iż *„Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

W związku z powyższym Mechanizm zalecił: zorganizowanie szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym (MOW im. św. Siostry Faustyny, MOW Łękawa, MOS Wilga, MOW Kraków).

---

⁸³ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113.

Dyrektor MOW im. św. Siostry Faustyny poinformowała Mechanizm, iż pracownicy Ośrodka objęci są szkoleniem pt. „Ochrona praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym.

8.3. Traktowanie

„*Procedura zastosowania środków przymusu bezpośredniego*” Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego św. Siostry Faustyny w Krakowie oraz Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Łękawie opracowana została niezgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. W dokumencie tym wśród środków przymusu bezpośredniego, które można stosować wobec wychowanków MOW wymienione zostało użycie pasa obezwładniającego i kaftana bezpieczeństwa, co stoi w sprzeczności z art. 95a § 4 i 5 u. p. n.⁸⁴. Zgodnie z obowiązującym prawem, wobec wychowanka MOW/MOS, jedynie dozwoloną formą środka przymusu jest użycie siły fizycznej.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziła również praktyka opieki starszej koleżanki z grupy tzw. „anioła” nad nowoprzybyłą nieletnią, tzw. „dusza” (MOW im. św. Siostry Faustyny w Krakowie). W trakcie rozmów indywidualnych nieletnie, w tym dziewczęta pełniące funkcję „aniołów”, zgłaszały wątpliwości dotyczące nałożonego przez personel na „anioły” obowiązku stałego towarzyszenia „duszom”, nawet w miejscach tak intymnych jak toaleta. Jak wyjaśniały dziewczyny ma to na celu pilnowanie nowych wychowanek, aby nie uciekły, nie dokonały samouszkodzenia czy próby samobójczej. Krajowy Mechanizm Prewencji pozytywnie ocenił pomysł polegający na zaangażowaniu wychowanek, które dłużej przebywają w Ośrodku w pomoc nowym dziewczętom w zaadaptowaniu się w placówce. Jednakże, biorąc pod uwagę ww. wątpliwości wychowanek, KMP podkreśla, iż rola „anioła” powinna ograniczać się wyłącznie do pełnienia funkcji wspierającej, nie zaś pilnującej czy kontrolującej nowe wychowanki.

Mechanizm pozytywnie ocenił praktykę Dyrektora Ośrodka w Łękawie polegającą na każdorazowym zgłaszaniu Policji aktów przemocy wśród wychowanków skutkujących uszkodzeniami ciała (również drobnymi uszkodzeniami

---

⁸⁴ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

np. siniakami) lub ich mienia. Świadomość konsekwencji wandalizmu, uczestniczenia w bójkach czy innego agresywnego zachowania, jakie mogą ponieść nieletni, wpływa na zmniejszanie się liczby zachowań agresywnych wychowanków wobec siebie, co następnie sprzyja poczuciu bezpieczeństwa w placówce.

W rozmowach indywidualnych wychowankowie wszystkich placówek podkreślali, że wychowawcy i nauczyciele są do nich przyjaźnie nastawieni. Nie odnotowano, by wychowawca lub nauczyciel zwracał się do wychowanków w sposób wulgarny lub poniżający.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: określenie roli „anioła” wyłącznie jako wsparcie i pomoc nowym wychowankom, z wyłączeniem obowiązku pilnowania dziewcząt, które mogą dokonać samouszkodzeń i prób samobójczych (MOW św. Siostry Faustyny), dostosowanie do obowiązujących przepisów prawa *Procedury zastosowania środków przymusu bezpośredniego* (MOW św. Siostry Faustyny, MOW Łękawa).

Kierownictwo MOW im. św. Siostry Faustyny wyjaśniło, iż rola „anioła” została określona w tzw. „ABC Anioła”, jednakże w związku z otrzymanymi od wychowanek informacjami, na warsztatach przygotowujących wytypowane do roli „aniołów” wychowanki, zostaną bardziej wnikliwie omówione zadania wynikające z pełnionej funkcji. W kwestii środków przymusu bezpośredniego, Dyrektor placówki wskazała, iż obowiązujące w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego *Procedury* zostały uszczegółowione.

8.4. Dyscyplinowanie

Jednym ze środków dyscyplinarnych stosowanych w MOW św. Siostry Faustyny w Krakowie była tzw. „kara oddalenia”, która nie została wymieniona w katalogu kar i nagród obowiązującym w placówce, polegająca na odseparowaniu nieletniej od grupy. W okresie trwania kary nieletnia nie uczestniczy w zajęciach szkolnych, nocuje w pokoju wychowawcy, nie może kontaktować się z koleżankami z placówki, spędza czas m.in. na kilkugodzinnych rozmowach z psychologiem i wykonywaniu prac porządkowych. Krajowy Mechanizm Prewencji zaznacza, że zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich

Pozbawionych Wolności⁸⁵: „Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów”. Ponadto, Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁸⁶ wyraźnie podkreślają, że „odseparowanie w celach dyscyplinarnych może być nałożone jedynie w wyjątkowych przypadkach, kiedy inne sankcje nie byłyby skuteczne. Takie odseparowanie może trwać przez określony, jak najkrótszy, okres czasu. System w trakcie odseparowania musi zapewniać odpowiedni kontakt z ludźmi, przyznać dostęp do materiałów do czytania oraz, jeśli pogoda na to pozwala, zapewnić każdego dnia co najmniej jedną godzinę ćwiczeń na powietrzu”⁸⁷. Zastrzeżenia Mechanizmu wzbudził również obowiązujący w placówce „Tryb odwołania się od kary”. W opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji opracowany był on w sposób zakładający winę wychowanki, nieuwzględniający sytuacji niesłusznego ukarania nieletniej przez wychowawcę.

Zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

Wśród środków dyscyplinarnych wymienionych w katalogu kar Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Wildze zawarto m.in.: zawieszenie w prawach wychowanka bez wyjazdu do domu do społeczności głównej, zawieszenie w prawach wychowanków z wyjazdem do domu do społeczności głównej, ograniczenie uczestnictwa w imprezach rozrywkowych, pozbawienie pełnionych w funkcji w Ośrodku, których nie został określony czas trwania. Poza tym, dwa pierwsze środki

---

⁸⁵ Patrz: Reguła 70, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113.

⁸⁶ Zalecenia CM/Rec(2008)11.

⁸⁷ Reguła 95.4.

dyscyplinarne nie powinny przybierać formy kary. W rozumieniu Mechanizmu z zacytowanego fragmentu katalogu kar wynika, iż w ramach środka dyscyplinarnego wychowanek może zostać pozbawiony wszelkich praw, a w ocenie KMP jest to niedopuszczalne.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził, wskazany przez wychowanków MOW w Krakowie, fakt stosowania odpowiedzialności zbiorowej za przewinienia poszczególnych nieletnich. Zdaniem Mechanizmu, niedopuszczalnym jest zezwolenie do stosowania takich praktyk. Zgodnie z Regułą 95.2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁸⁸ „*kary zbiorowe, kary cielesne, karanie poprzez umieszczanie w ciemnej celi i wszelkie inne formy niehumanitarnego i upokarzającego karania są zabronione*”. Mechanizm negatywnie ocenił również stosowaną, według wychowanków, praktykę wykonywania ćwiczeń fizycznych jako karę za popełnione przewinienie. Tego rodzaju kary mogą zaowocować u nieletnich wypaczeniem podejścia do kultury fizycznej i sportu, zniechęcając ich w przyszłości do prowadzenia zdrowego trybu życia.

Ponadto, w dokumentacji MOW w Krakowie oraz MOW w Łękawie wymieniono karę w postaci „przeniesienia do innego ośrodka”/„zmiana placówki”, która zgodnie z Regułą 97⁸⁹ Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁹⁰ nie powinna być stosowana. Krajowy Mechanizm prewencji nie neguje instytucji przeniesienia do innych placówek, jednakże stoi na stanowisku, że instytucja ta nie powinna być zawarta w katalogu kar.

Wątpliwości przedstawicieli KMP budzi również inna konsekwencja niewłaściwego zachowania wychowanka zawarta w katalogu kar w *Statucie MOW w Łękawie*, a mianowicie „praca na rzecz Ośrodka”. Zgodnie z zasadą 67 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności⁹¹

---

⁸⁸ Zalecenia CM/Rec(2008)11.

⁸⁹ „Młodociani nie mogą być przenoszani w ramach środka dyscyplinarnego”.

⁹⁰ Zalecenia CM/Rec(2008)11.

⁹¹ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113.

praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej. **Również w opinii KMP taka kara jest niedopuszczalna, gdyż może prowadzić w praktyce do pejoratywnego postrzegania przez wychowanków pracy, a to zaś zniechęci do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia.** Mechanizm wyjaśnia, iż nie ma zastrzeżeń do wykonywania przez nieletnich dodatkowej pracy na rzecz Ośrodka w sytuacji, gdy wychowanek chce zdobyć dodatnie punkty (lub zniwelować punkty ujemne), jeśli sam zgłasza się do wykonywania takiej pracy. Ponadto, zdaniem Mechanizmu w sytuacjach takich jak zaśmiecanie, niezmiękanie obuwia, nie pozostawianie po sobie porządku, również dopuszczalne jest zastosowanie środka wychowawczego w postaci pracy porządkowej, gdyż uczy to poszanowania pracy innych osób oraz przestrzegania obowiązku dbania o czystość i porządek.

W związku z powyższym Mechanizm zalecił: zaprzestanie stosowania pozaregulaminowych środków dyscyplinarnych (MOW im. św. Siostry Faustyny), wykreślenie z katalogu środków dyscyplinarnych kary w postaci przeniesienia do innej placówki (MOS Wilga, MOW Kraków) oraz pracy na rzecz Ośrodka (MOW Łękawa), określenie czasu trwania wymierzanych kar dyscyplinarnych (MOS Wilga), zaprzestanie stosowania kar polegających na przymusowym uprawianiu ćwiczeń fizycznych oraz wyeliminowanie przypadków stosowania odpowiedzialności zbiorowej (MOW Kraków).

W odpowiedzi na wydaną przez KMP w tej kwestii rekomendację, Dyrektor MOW im. św. Faustyny wyjaśniła, iż tzw. „oddalenie” jest środkiem zaradczym, który służy opanowaniu silnych emocji wychowanki i stosowane jest w przypadku zaistnienia sytuacji kryzysowych. W związku z tym, iż zalecenie KMP nie zostało uznane za zasadne, kwestia ta wciąż pozostaje w zainteresowaniu Mechanizmu.

8.5. Prawo do informacji

Wychowankowie wszystkich placówek zaraz po przyjęciu zapoznawani byli z regulaminem obowiązującym w danym Ośrodku.

Krajowy Mechanizm Prewencji zwrócił uwagę, iż wśród praw wychowanków MOW im. św. Siostry Faustyny w Krakowie oraz MOS w Wildze nie zostało uwzględnione prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu. W

placówce w Łękawie zaś prawo to nie zostało dostosowanie do obowiązujących przepisów prawa. Krajowy Mechanizm Prewencji zaznacza, iż zgodnie z Zasadą 81 Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁹² wszyscy nieletni pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzinę na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda. Na powyższe prawo nieletnich wskazują również przepisy krajowe - § 17 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach⁹³. Ponadto, w Statutach w/w placówek brakowało punktu wskazującego na tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw wychowanków⁹⁴.

W placówce w Wildze brakowało udostępnionych w widocznym miejscu adresów instytucji takich jak np. Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Obywatelskich, Sędziego Sądu Rejonowego. W MOW w Łękawie zaś wywieszony był wyłącznie adres Rzecznika Praw Dziecka, brakowało także udostępnionego nieletnim regulaminu.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: uzupełnienie listy praw nieletnich o prawo do codziennych zajęć na świeżym powietrzu, dodanie punktu informującego o trybie składania skarg w przypadku naruszenia praw wychowanek oraz zmodyfikowanie procedury odwoławczej od kary (MOW im. św. Siostry Faustyny, MOS Wilga), zorganizowanie zajęć dla wychowanek na temat działalności instytucji do których wychowanki mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw (MOW św. Siostry Faustyny, MOW Kraków), wywieszenie na tablicach w świetlicach grup wychowawczych treści Regulaminu Wychowanków (MOW Łękawa), wywieszenie w ogólnodostępnym miejscu informacji z adresami instytucji stojących

---

⁹² Zalecenia CM/Rec(2008)11.

⁹³ Dz. U. z 2011 r. Nr 109, poz. 631.

⁹⁴ Patrz: § 8 pkt 2 Załącznika nr 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 52, poz. 466).

na straży praw człowieka tj. Rzecznika Praw Obywatelskich, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz sędziego rodzinnego (MOW Łęka, MOS Wilga), wywieszenie w miejscach ogólnodostępnych statutu Ośrodka i systemu nagród (MOS Wilga).

Dyrektor placówki im. św. Siostry Faustyny poinformowała Mechanizm o wdrożeniu wydanych zaleceń.

8.6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. św. Siostry Faustyny w Krakowie niepokojący był fakt, iż nowo przyjęta wychowanka miała możliwość skontaktowania się z rodzicami dopiero po ok. 7 dniach pobytu w MOW. **W ocenie Mechanizmu umieszczenie nieletniej w placówce jest dla niej trudnym doświadczeniem, a świadomość posiadania bliskich i możliwości utrzymywania z nimi kontaktu jest niezwykle potrzebna i może wpłynąć korzystnie na jej dalsze funkcjonowanie.** Wątpliwości wizytujących wzbudziły również kwestie dotyczące urlopowania wychowanek. Z informacji uzyskanych od Dyrektora Ośrodka wynikało, iż kierowanie wychowanek na pierwsze kilkudniowe przepustki w dni wolne od nauki pod opieką rodziców/opiekunów prawnych odbywa się po upływie ok. 6 miesięcy w pierwszym roku pobytu w Ośrodku. Ponadto, z rozmów indywidualnych z dziewczętami wynikało, iż możliwość wyjazdu do domu mają ok. 3 razy w roku. Dodatkowo, biorąc pod uwagę fakt, iż wyjazd do domu traktowany był jako przywilej, którego odebranie stanowiło jedną z kar w MOW, może okazać się, iż wychowanka wyjeżdża na przepustkę raz lub dwa razy w roku. Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁹⁵ w Regule 86.1 wskazują, iż: „*W ramach normalnego systemu młodociani mają mieć możliwość korzystania z regularnych okresów przepustki, z eskortą lub samodzielnie. Ponadto, młodociani mają możliwość opuszczania instytucji z powodów humanitarnych*”. Natomiast zgodnie z Regułą 86.2 „*Jeżeli nie praktykuje się regularnych przepustek, należy wprowadzić przepis dla dodatkowych długoterminowych wizyt członków rodziny lub*

---

⁹⁵ CM/Rec(2008)11.

innych osób, które mogą pozytywnie wpłynąć na rozwój młodocianego". Ponadto, zapis obowiązującego w Ośrodku *Regulaminu współpracy i kontaktów* stanowiący, iż „*rodzice/opiekunowie prawni nie powinni w rozmowach z wychowankami obciążać ich trudnymi wiadomościami, a zwłaszcza tragicznymi sytuacjami z życia rodzinnego np. ciężka choroba lub śmierć kogoś bliskiego, bez wcześniejszej rozmowy z wychowawcą*” jest niezgodny z Zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁹⁶ (Zalecenie 85.3) oraz Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności⁹⁷, które wprost wskazują, że wszelkie informacje otrzymane na temat śmierci lub poważnych chorób któregokolwiek z jego bliskich krewnych powinny być natychmiast przekazywane młodocianemu (Reguła 58). Ponadto, w trakcie rozmów z nieletnimi osoby wizytujące otrzymały liczne sygnały dotyczące prowadzenia przez personel Ośrodka kontroli korespondencji wychowanek (zarówno przychodzącej jak i wychodzącej). KMP podkreśla, iż praktyka taka stoi w sprzeczności z art. 66 § 3 u.p.n.⁹⁸.

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krakowie możliwość przeprowadzania rozmów telefonicznych przez nieletnich uzależniona była od fazy uspołecznienia. **KMP stoi na stanowisku, że wychowankowie, bez względu na posiadany stopień resocjalizacji, powinni mieć zagwarantowane równe prawo do kontaktu z rodziną.**

W MOW w Łękawie oraz w MOS w Wildze prawo nieletnich do kontaktu ze światem zewnętrznym było realizowane prawidłowo.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: przeprowadzanie kontroli korespondencji zgodnie z wytycznymi zawartymi w *ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich* (MOW im. św. Siostry Faustyny), rozważenie zwiększenia częstotliwości udzielania przepustek wychowankom oraz umożliwienie wyjazdu do domu nieletnim w pierwszym okresie pobytu w placówce (MOW im. św. Siostry

---

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113.

⁹⁸ Dz. U. z 2002 r. Nr 11 poz. 109 ze zm.

Faustyny), rezygnację z uzależniania czasu rozmów telefonicznych z rodzinami wychowanków od poziomu resocjalizacji (MOW Kraków).

W odpowiedzi na rekomendacje, Dyrektor MOW im. św. Faustyny wyjaśniła, iż kontrola korespondencji dotyczy wyłącznie zawartości koperty, nie zaś jej treści. Wskazała również, że zakaz wyjazdu do domu wychowanki przez pierwsze 6 miesięcy pobytu w placówce uzasadniony jest obawą ponownego kontaktu ze środowiskiem patologicznym, przestępczym, wreszcie ucieczką z przepustki. W związku z tym rekomendacja Mechanizmu wydana w omawianym zakresie została uznana za bezzasadną. Sprawa nadal pozostaje w zainteresowaniu KMP.

8.7. Prawo do opieki medycznej

Z ustaleń poczynionych w MOW im. św. Siostry Faustyny w Krakowie wynikało, że wychowanki nie są poddawane badaniom profilaktycznym np. ginekologicznym. Brak zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych jest niezgodny z Zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi⁹⁹, tj. Regułą 71.: *„Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia”*, oraz Regułą 75.: *„Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia”*.

MOS w Wildze oraz MOW w Krakowie nie zatrudniono lekarza i pielęgniarki. Wychowankowie, w razie problemów zdrowotnych korzystają z opieki medycznej w lokalnej przychodni. W placówce w Łękawie zaś wizytujący sprawdzając losowo wybrane leki stwierdzili, że część z nich była przeterminowana.

Mechanizm zalecił: zdyscyplinowanie personelu medycznego do przeprowadzania regularnych kontroli ważności leków i środków opatrunkowych (MOW Łękawa), zatrudnienie pielęgniarki (MOW Kraków).

---

⁹⁹ CM/Rec(2008)11.

8.8. Oddziaływania kulturalno - oświatowe

W placówkach oddziaływania profilaktyczno-wychowawcze i terapeutyczne realizowane były poprzez m.in. zajęcia grupowe, w tym socjoterapię, spotkania indywidualne, pracę społeczności terapeutycznej, poradnictwo rodzinne oraz prowadzenie pracowni zajęciowych.

W każdym ze zwizytowanych przez Mechanizm ośrodka prowadzone były liczne programy i zajęcia dodatkowe wypełniające plan dnia nieletnich. Mieli oni zapewniony również czas na odpoczynek, rekreację na świeżym powietrzu, odrabianie lekcji, korzystanie z gier komputerowych. Wychowankowie mogli uczestniczyć w różnorodnych kołach zainteresowań tj. kole teatralnym, gier logicznych, komputerowym, plastycznym, rekreacyjno-sportowym.

MOW w Łękawie nie posiadało sali gimnastycznej, która w placówce resocjalizacyjnej przeznaczonej dla chłopców, odgrywa istotną rolę w organizowaniu procesu wychowania i resocjalizacji. Dyrektor placówki od wielu lat stara się o środki finansowe na zagospodarowanie jednego z budynków na salę gimnastyczną, ma przygotowany plan inwestycji i prowadziła w tym celu korespondencję z organem prowadzącym tj. Starostą Powiatowym w Bełchatowie - do dnia wizytacji nie otrzymała pozytywnej odpowiedzi. **Krajowy Mechanizm Prewencji podkreśla, iż każda placówka resocjalizacyjna powinna posiadać salę gimnastyczną jako ważny element resocjalizacji przez sport. Dla nieletnich chłopców możliwość uczestniczenia w zajęciach sportowych jest jedną z najatrakcyjniejszych form spędzania czasu po lekcjach, co pozytywnie wpływa na proces rozwoju psychofizycznego i wychowania.**

8.9. Prawo do nauki

W wizytowanych placówkach prawo do nauki realizowane było prawidłowo. Jedyne zastrzeżenie Mechanizmu dotyczyło zasad rekrutacji wychowanek MOW im. św. Siostry Faustyny w Krakowie do liceum profilowanego . Podczas indywidualnych rozmów wychowanki podały, iż mimo wielu rozmów prowadzonych z nimi na ten temat przez personel, o możliwości kontynuowania przez nie nauki w liceum profilowanym decyduje Dyrektor Ośrodka i nauczyciele, niezależnie od woli

dziewcząt. Ponadto, zdaniem KMP niezrozumiały był zapis Statutu Publicznego Liceum Profilowanego Specjalnego im. Świętej Siostry Faustyny, który stanowił, iż *„Rekrutację uczennic do Liceum Profilowanego przeprowadza się w oparciu o Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie ul. Siostry Faustyny 3.”* **W opinii Mechanizmu należy umożliwić wychowankom samodzielne decydowanie o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej i jasno określić kryteria przyjęcia do liceum profilowanego, co jest odwzorowaniem środowiska otwartego.**

W związku z powyższym Mechanizm zalecił określenie jasnych kryteriów przyjęcia do liceum profilowanego w Statucie Publicznego Liceum Profilowanego Specjalnego i umożliwienie wychowankom samodzielnego decydowania o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej (MOW św. Siostry Faustyny).

Zgodnie z otrzymaną na wydaną rekomendację odpowiedzią, przy najbliższej nowelizacji Statutu Liceum zostaną wpisane zasady rekrutacji do szkoły.

8.10. Prawo do wykonywania praktyk religijnych

W rozmowach indywidualnych wychowanki MOW im. św. Siostry Faustyny w Krakowie wskazywały, iż uczestnictwo w praktykach religijnych organizowanych na terenie Ośrodka jest obowiązkowe. Tymczasem, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej¹⁰⁰ w art. 53 zapewnia każdemu wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz ustanawia zakaz zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych. Również standardy zawarte w instrumentach prawa międzynarodowego wyraźnie wskazują na konieczność zapewnienia wszystkim wolności myśli, sumienia i wyznania. Reguły Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności¹⁰¹ w zakresie posług religijnych głoszą: *„Każdemu nieletniemu należy pozwolić na zaspokajanie potrzeb jego życia religijnego i duchowego. Jeżeli w zakładzie przebywa wystarczająca liczba nieletnich jednego wyznania, należy powołać przedstawiciela tego wyznania, aby odprawiał dla nich obrzędy. Każdy nieletni ma prawo do*

¹⁰⁰ Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

¹⁰¹ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113.

przyjmowania wizyt duchownych swojego wyznania, uczestniczenia w obrzędach, ale także do nieuczestniczenia w nich i do swobody odmowy poddawania się religijnej edukacji i indoktrynacji” (Reguła 48). Z kolei w brzmieniu Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi¹⁰² „Wolność myśli, sumienia i wyznania młodocianych powinna być respektowana” (Zalecenie 87.1). Instytucjonalny reżim powinien być zorganizowany w takim stopniu, w jakim możliwe jest praktykowanie przez młodocianych ich religii i przekonań, uczestnictwo w nabożeństwach lub spotkaniach prowadzonych przez upoważnionych przedstawicieli religii i wyznań, przyjmowanie wizyt prywatnych przedstawicieli religii lub wyznań oraz posiadanie ksiąg lub materiałów informacyjnych dotyczących ich religii lub przekonań (Zalecenie 87.2). Młodociani nie mogą być zmuszani do praktykowania religii, wyznania, uczestnictwa w nabożeństwach religijnych lub spotkaniach, udziału w praktykach religijnych lub akceptowania wizyt przedstawicieli którejkolwiek religii lub wyznania (Zalecenie 87.3). Obowiązek uczestnictwa w mszach św. wbrew woli wychowanka godzi również w Konwencję o Prawach Dziecka¹⁰³, która w art. 14 stwierdza „Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania”. Kierownictwo placówki zaprzeczyło istnieniu tego typu obowiązku tłumacząc, że tylko ci nieletni, którzy zadeklarowali swoją chęć do wyjścia do kościoła mają obowiązek uczestniczyć w nabożeństwie.

W pozostałych placówkach, ich wychowankowie mieli możliwość korzystania z pomocy duszpasterskiej i praktyk religijnych, jeśli zgłosili taką potrzebę. Nie było to natomiast obowiązkowe.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: zapewnienie każdej wychowance wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz zakazać zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych (MOW im. św. Siostry Faustyny).

Dyrekcja placówki nie podzieliła stanowiska KMP. W swojej odpowiedzi stwierdzono, iż wychowanki zobowiązane są do przyjęcia i respektowania w całości

---

¹⁰² CM/Rec(2008)11.

¹⁰³ Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.

form wychowania w ośrodku, który jest katolickim ośrodkiem wychowawczym, zaś kwestie poszanowania wolności sumienia i religii powinny być respektowane na etapie kierowania nieletniej do ośrodka przez właściwe władze. Sprawa ta pozostaje w zainteresowaniu Mechanizmu, skierowano pismo do Kuratora Oświaty.

9. Policyjne Izby Dziecka

W IV kwartale 2011 r. Krajowy Mechanizm Prewencji przeprowadził wizytacje dwóch Policyjnych Izb Dziecka¹⁰⁴ (dalej: PID), z których wnioski zostały przedstawione poniżej. Do dnia sporządzenia niniejszego Raportu, Mechanizm nie otrzymał odpowiedzi na zalecenia wydane kierownictwu tych placówek.

9.1. Legalność pobytu

Wizytujący każdorazowo weryfikowali długość pobytu nieletnich umieszczonych w PID. W obu placówkach stwierdzono przypadki pobytu nieletnich dłużej niż określają to przepisy u. p. n. – art. 40 § 6 i § 7¹⁰⁵, z czego najdłuższy wyniósł 9 dni (PID Lublin). Mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że policyjne izby dziecka nie są placówkami dostosowanymi do dłuższych pobytów nieletnich. W związku z tym, **Krajowy Mechanizm Prewencji każdorazowo podkreśla, że należy podejmować wszelkie możliwe działania, aby pobyt nieletnich w tego typu placówce był możliwie najkrótszy, chociażby ze względu na to, że nie realizują w niej obowiązku szkolnego.**

Ponadto, w Izbie w Olsztynie zatrzymani byli chłopcy posiadający postanowienie Sądu Rodzinnego o umieszczeniu w placówce resocjalizacyjnej (MOW i MOS) oraz jeden uciekinier z ośrodka wychowawczego. Zgodnie z obowiązującymi podczas wizytacji przepisami, w policyjnych izbach dziecka nie mogli przebywać nieletni uciekinierzy z MOW i MOS oraz posiadający postanowienia sądu rodzinnego o umieszczeniu w MOW lub MOS. W sytuacji ich schwytania powinni być oni niezwłocznie przekazani lub odebrani przez placówki, z których uciekli.

---

¹⁰⁴ Policyjna Izba Dziecka w Olsztynie (19.10.2011 r.), Policyjna Izba Dziecka w Lublinie (15-16.11.2011 r.).

¹⁰⁵ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

W Policyjnej Izbie Dziecka w Lublinie stosowano bardzo dobrą praktykę mającą na celu skrócenie czasu pobytu nieletniego w placówce. W przypadku wydania przez sąd postanowienia o skierowaniu nieletniego do zakładu poprawczego lub schroniska dla nieletnich i wystąpieniu pisemnym do Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego o wskazanie jednostki, w której może być umieszczony nieletni, Kierownik PID w Lublinie telefonicznie kontaktuje się ww. zespołem o wskazanie jednostki, która może przyjąć nieletniego. Uzyskana informacja o wolnym miejscu w przedmiotowej placówce przekazywana jest właściwemu sądowi. Powoduje to skrócenie pobytu nieletniego w Izbie o czas wymiany korespondencji urzędowej pomiędzy sądem a OZNP.

Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: wyeliminowanie przypadków pobytu nieletnich uciekinierów z MOW lub MOS do czasu zmiany odpowiednich przepisów prawnych¹⁰⁶ (PID Olsztyn).

9.2. Personel

Mechanizm weryfikuje każdorazowo możliwość podnoszenia kwalifikacji i umiejętności przez funkcjonariuszy pracujących w PID. Zgodnie ze standardami CPT ogranicza to znacznie ryzyko niewłaściwego traktowania przebywających w tych warunkach nieletnich¹⁰⁷. Krajowy Mechanizm Prewencji jest przekonany o słuszności inicjatyw związanych z organizowaniem dla personelu policyjnych izb dziecka systematycznych i interdyscyplinarnych szkoleń i kursów w zakresie pracy z nieletnimi.

Każda z wizytowanych placówek zatrudniała kobiety, których obecność zapewniała każdorazowo dokonywanie przeszukań przez osoby tej samej płci. Jednakże w placówce w Olsztynie, w przypadku braku dyżurnej funkcjonariuszki czynności w/w wykonywał mężczyzna.

---

¹⁰⁶ Zmiany obowiązują od 01.01.2012

¹⁰⁷ „Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków. Ponadto, zarządzanie takimi ośrodkami powinno być powierzone osobom z zaawansowanymi umiejętnościami przywódczymi, które mają zdolność skutecznego reagowania na złożone i rywalizujące ze sobą potrzeby, zarówno ze strony osób nieletnich, jak i personelu” (§ 33 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]).

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: zapewnienie pracownikom Izby udziału w szkoleniach podnoszących ich kwalifikacje i umiejętności zawodowe (PID Olsztyn), zapewnienie przeprowadzania przeszukania zatrzymanych nieletnich jedynie przez osoby tej samej płci (PID Olsztyn).

9.3. Warunki bytowe

Warunki bytowe panujące w wizytowanych Izbach należy ocenić jako dobre. Wszystkie pomieszczenia, z których korzystają nieletni były czyste i zadbane.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż Policyjna Izba Dziecka w Lublinie nie dysponowała bielizną zastępczą, a także posiadała niewielką liczbę bielizny jednorazowej. W związku z tym przebywający w placówce nieletni nie otrzymał na czas dnia dresu ani bielizny i musiał cały dzień być ubrany w piżamę. W raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w 2008 r.¹⁰⁸ CPT zaznaczył, iż *„Nieletni przebywający w placówce policyjnej musi mieć zapewnioną odpowiednią do pory dnia odzież, właściwą także do spędzania czasu na świeżym powietrzu”*. Ponadto, uwagę wizytujących zwrócił brak przesłoni zamocowanych w kabinach natryskowych, zapewniających intymność w trakcie kąpieli.

W Izbie w Olsztynie wizytujący mieli zastrzeżenia do pomieszczenia izolacyjnego, które zdaniem Mechanizmu nie spełniało funkcji izolacyjnej, z uwagi iż było ono oddzielone jedynie kratą od korytarza, który prowadził bezpośrednio do świetlicy pobytu dziennego, jadalni oraz gabinetu lekarskiego i nieletni w nim przebywający mogli mieć kontakt z innymi osobami. Poza tym, w placówce tej stwierdzono niewystarczającą ilość odzieży zastępczej, brak bielizny zastępczej, konieczność wyremontowania sanitariatów, potrzebę wymiany materacy oraz niedostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Mechanizm rekomendował: wyposażenie Izby w bieliznę zastępczą dla nieletnich (PID Olsztyn, PID Lublin), przeprowadzenie remontu pomieszczeń sanitarnych (PID Olsztyn), rozważenie możliwości przeniesienia izby izolacyjnej w inne miejsce Izby albo zamontowania drzwi w miejsce kraty (PID Olsztyn).

---

¹⁰⁸ Patrz: pkt 41 CPT/Inf (2011) 20

9.4. Traktowanie

W placówce w Lublinie osoby wizytujące nie miały zastrzeżeń co do traktowania osób nieletnich przez funkcjonariuszy PID. Natomiast w PID w Olsztynie w szatni, gdzie przebierają się nieletni oraz przechowywane są ich rzeczy osobiste, znajdowała się skórzana pałka policyjna oraz dwa kaftany bezpieczeństwa. **Zdaniem KMP tego typu przedmioty, a w szczególności pałka policyjna, powinny znajdować się poza zasięgiem wzroku nieletnich przebywających w policyjnej izbie dziecka. Uzasadnione jest to m.in. jedną z podstawowych funkcji, jaką wypełnia policyjna izba dziecka, a mianowicie funkcję opiekuńczo - wychowawczą.** W opinii Mechanizmu, sam widok tego typu przedmiotów, pośrednio oddziałuje na wychowanków i może wywoływać w nich postawy lękowe lub agresywne.

Nieletni przebywający w placówce w Olsztynie mieli pełną świadomość, w których miejscach kamera monitoringu nie rejestruje zdarzeń, dlatego podczas indywidualnych rozmów przedstawiciele Mechanizmu otrzymali informację, iż każdy „nowy” przechodzi swego rodzaju chrzest polegający na pobiciu nieletniego przez innych nieletnich, w taki sposób by skutki nie były widoczne dla personelu placówki. Wskazać w tym miejscu należy, że przedstawiciele Mechanizmu nie mogli dokonać oglądu obrazu z zapisów archiwalnych z monitoringu ze względu na brak możliwości odtworzenia obrazu przez funkcjonariuszy Izby, którzy nie zostali upoważnieni do tego typu czynności. Z informacji przekazanych przedstawicielom Mechanizmu, osobami, które mogą odtworzyć zapisany obraz z monitoringu są jedynie informatycy z Komendy Miejskiej Policji w Olsztynie. Funkcjonariusze Izby poinformowali również przedstawicieli KMP, iż od około pięciu miesięcy Izba oczekuje na zrealizowanie złożonego zapotrzebowania na zakup zasilacza, który umożliwiłby podgląd z kamer w sypialniach nieletnich. W związku z zaistniałą sytuacją Krajowy Mechanizm Prewencji zwrócił się z prośbą przesłanie do akt sprawy kopii zarejestrowanych przez monitoring przyjęć do policyjnej izby dziecka z roku 2011.

Mechanizm zalecił: zapewnienie nowoprzybyłym do Izby nieletnim przez personel ochrony przed przemocą fizyczną, psychiczną oraz wszelkimi przejawami okrucieństwa ze strony wychowanków Izby (PID Olsztyn), przeniesienie wszelkiego

typu urządzeń takich jak pałka policyjna, czy kaftan bezpieczeństwa w miejsce będące poza zasięgiem wzroku nieletnich (PID Olsztyn).

9.5. Dyscyplinowanie

Wizytujący nie mieli zastrzeżeń co do stosowanych w PID w Lublinie środków dyscyplinujących. Jedynie w placówce w Olsztynie stosowanymi wobec nieletnich środkami dyscyplinującymi były ograniczenia możliwości oglądania telewizji lub odmowa odwiedzin rodziców czy opiekunów. Zgodnie zaś z § 6 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka¹⁰⁹, jedynymi możliwymi do zastosowania w PID nagrodami oraz karami są: ustna pochwała lub upomnienie.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: zaprzestanie stosowania wobec nieletnich środków dyscyplinujących niezgodnych z przepisami prawa (PID Olsztyn).

9.6. Prawo do informacji

Podczas rozmowy z matką jednego z chłopców przebywających w Policyjnej Izbie Dziecka w Olsztynie, która w dniu wizytacji przyjechała w odwiedziny do syna, przedstawiciele KMP otrzymali informację, iż została ona poinformowana o pobycie dziecka w Izbie dopiero następnego dnia po przywiezieniu go do placówki. Warto zauważyć, że art. 40 § 4 u.p.n.¹¹⁰ wskazuje, iż „Policja niezwłocznie zawiadamia rodziców lub opiekunów nieletniego o zatrzymaniu. (...)”. Dodatkowo wskazać należy, iż dziecko powinno mieć też możliwość samodzielnego powiadomienia bliskiej mu osoby o swojej sytuacji. CPT przykłada szczególną wagę do prawa danej osoby do zgłoszenia faktu jej zatrzymania osobie trzeciej, którą sama wybierze¹¹¹. Jest to jedna z trzech podstawowych gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osób zatrzymanych, jakie wymienia CPT.

---

¹⁰⁹ Dz. U. z 2002 r. Nr 10, poz. 104 ze zm.

¹¹⁰ Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 ze zm.

¹¹¹ Patrz: § 36 Drugiego Raportu Generalnego [CPT/Inf (1992)3].

W placówce w Lublinie z kolei stosowana praktyka zapoznawania się nieletniego z Regulaminu PID w trakcie czynności związanych z przyjmowaniem do placówki, w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, nie gwarantuje rzetelnego zapoznania się nieletnich z przysługującymi im prawami oraz ciążącymi na nich obowiązkami w trakcie pobytu w placówce. Ponadto, w Izbie tej brakowało informacji z adresami instytucji, do których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, w tym do: Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych. **Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, że każdemu nieletniemu pozbawionemu wolności należy umożliwić stały dostęp do adresów instytucji, do których mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są przestrzegane. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników.**

Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: niezwłoczne informowanie rodziców lub opiekunów o przywiezieniu wychowanka do Izby (PID Olsztyn), zmianę sposobu udostępniania nieletnim informacji o prawach i obowiązkach, które przysługują im w placówce (PID Lublin), zamieszczenie w ogólnodostępnym miejscu informacji z adresami instytucji, do których nieletni mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw (PID Lublin).

9.7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wątpliwości Krajowego Mechanizmu Prewencji wzbudziła praktyka, stosowana w obu wizytowanych placówkach, udzielania widzeń każdorazowo w obecności funkcjonariusza policji pełniącego służbę. **Zdaniem Mechanizmu obecność funkcjonariuszy podczas odwiedzin rodziców lub opiekunów nieletniego powinna być stosowana tylko w uzasadnionych, wyjątkowych sytuacjach, które mogą godzić w bezpieczeństwo placówki, nieletniego lub osób odwiedzających, lub w sytuacji, gdy sąd wyda pisemne polecenie udzielenia widzenia w obecności personelu Izby.** W przeciwnym razie jest to naruszeniem prawa nieletniego do ochrony tajemnicy komunikowania się.

Nieletni umieszczeni w PID nie mają możliwości wykonywania rozmów telefonicznych. CPT, w sprawozdaniu dla polskiego rządu z wizyty w Polsce w 2004 r.¹¹² zaleca „*aby władze polskie podjęły następujące kroki w policyjnych izbach dziecka: stworzenie większych możliwości podtrzymywania kontaktów z rodzinami, szczególnie należy pozwolić na regularne wizyty rodzin, poza wyjątkowymi przypadkami, które są umotywowane okolicznościami. Nadto, dzieci powinny mieć pozwolenie na korzystanie z telefonu. Biorąc pod uwagę, że pobyt nieletniego w placówce jest dla niego trudnym doświadczeniem, to świadomość posiadania bliskich i utrzymywania z nimi kontaktu jest niezwykle potrzebna i może wpłynąć korzystnie na jego dalsze funkcjonowanie. W związku z tym w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji należy dążyć, aby kontakt ten odbywał się w warunkach zapewniających prywatność, swobodną formę wypowiedzi oraz możliwy był również w formie telefonicznej.*

Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: zmianę sposobu przeprowadzania odwiedzin rodzin z nieletnimi poprzez zaprzestanie odbywania takich spotkań zawsze pod bezpośrednim nadzorem funkcjonariusza (PID Olsztyn, PID Lublin), umożliwienie, w miarę możliwości, korzystanie nieletnim z telefonu (PID Lublin).

9.8. Prawo do ochrony zdrowia

Krajowe przepisy w zakresie funkcjonowania policyjnych izb dziecka nie określają obowiązku przeprowadzania badań lekarskich wobec każdego nowoprzybyłego nieletniego. W obu placówkach nie praktykowano regularnych wizyt lekarskich lub pielęgniarskich. Prawo do opieki lekarskiej realizowane było poprzez wezwanie pogotowia ratunkowego w sytuacji, gdy stan zdrowia nieletniego budzi wątpliwości. **Jednakże Krajowy Mechanizm Prewencji uważa, iż każdego nowoprzyjętego nieletniego należy w miarę możliwości poddawać badaniu.** Podobne zdanie wyraził CPT, który w sprawozdaniu dla polskiego rządu z wizyty w Polsce w 2004 r.¹¹³ zalecił „*zapewnienie wszystkim nowoprzybyłym bezzwłoczne badanie medyczne i regularne wizyty lekarskie lub pielęgniarskie*”. Świadczenia

---

¹¹² Patrz: § 44 CPT/Inf (2006)11.

¹¹³ Ibidem.

lekarskie winny odbywać się w pomieszczeniu przystosowanym do tego celu oraz powinny być odpowiednio dokumentowane. Ponadto, z uwagi na silny stres towarzyszący nieletniemu bezpośrednio po zatrzymaniu oraz podczas pobytu w warunkach izolacji, wskazane jest zapewnienie mu właściwej opieki psychologicznej.

W tym miejscu wskazać należy, iż Naczelnik Wydziału Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Olsztynie wystąpił z pytaniem prawnym do Naczelnika Wydziału Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie dotyczącym różnic interpretacyjnych przepisów § 2 ust. 1 pkt załącznika do Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 października 2008 r.¹¹⁴ stanowiącego, iż nieletnich sprawców czynów karalnych będących po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka nie osadza się w policyjnej izbie dziecka. W odpowiedzi z Biura Prewencji Komendy Głównej Policji wynika, iż istnieje umocowanie prawne do umieszczania w policyjnych izbach dziecka nieletnich sprawców czynów karalnych, będących po spożyciu alkoholu. Z uwagi na brak zatrudnienia w Izbie lekarza Krajowy Mechanizm Prewencji nie zgadza się z tym stanowiskiem i wskazuje na wzmożone ryzyko wystąpienia zdarzenia nadzwyczajnego z chwilą przyjęcia nieletnich, którzy dokonali czynu karalnego, będących pod wpływem alkoholu. **Zdaniem Mechanizmu nieletnich będących pod wpływem alkoholu należy kierować do szpitala, gdyż brak jest podstaw do umieszczania ich w policyjnej izby dziecka.**

Mechanizm zalecił: zapewnienie wszystkim nowoprzybyłym badań medycznych i regularnych wizyt lekarskich lub pielęgniarskich (PID Olsztyn, PID Lublin), zaprzestanie przyjmowania nieletnich sprawców czynów karalnych, będących po spożyciu alkoholu lub rozważenie możliwości zatrudnienia w Izbie lekarza na pełen wymiar etatu (PID Olsztyn).

9.9. Oddziaływania kulturalno – oświatowe

W Policyjnej Izbie Dziecka w Lublinie Mechanizm pozytywnie ocenił dostęp do organizowanych zajęć wychowawczych. Nieletnim organizowano zajęcia mające na celu przypomnienie i utrwalenie wiadomości z zakresu ortografii, gramatyki,

---

¹¹⁴Dz. U. z 2008 r. Nr 192, poz. 1187, ze zm.

matematyki, chemii i geografii, ale również sprawdzające spostrzegawczość i umiejętności logicznego myślenia nieletnich. Ponadto, nieletni mogli korzystać z sali sportowej, wyposażonej m.in. w stół do ping-ponga oraz liczne przyrządy do ćwiczeń fizycznych.

W placówce w Olsztynie chłopcy, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu wskazali, że ich podstawową czynnością było oglądanie telewizji, a funkcjonariusze skutecznie odradzali im skorzystanie z zajęć na świeżym powietrzu. Funkcjonariusze potwierdzili fakt, iż oglądanie telewizji było głównym zajęciem nieletnich. Z ich wyjaśnień wynikało, że nie wychodzili z dziećmi na dwór, ze względów bezpieczeństwa oraz z powodu braku chęci nieletnich do udziału w tego typu zajęciach.

W związku z powyższym Mechanizm zalecił: zapewnienie nieletnim codziennych zajęć dodatkowych w tym możliwość korzystania z zajęć na świeżym powietrzu (PID Olsztyn).

W związku z opisywanymi w raporcie Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w III kwartale 2011 roku wątpliwościami Krajowego Mechanizmu Prewencji zaliczania do oddziaływań kulturalno – oświatowych w policyjnych izbach dziecka działalności wykrywczej i rozpoznawczej, prowadzonej z nieletnimi na potrzeby procesowe, Rzecznik Praw Obywatelskich, w dniu 3 października 2011 r., skierował wystąpienie generalne¹¹⁵ do Komendanta Głównego Policji, z prośbą o zajęcie stanowiska w tej sprawie i zbadanie ujawnionych przez Mechanizm nieprawidłowości. Zastępca Komendanta Głównego Policji, w piśmie z dnia 7 listopada 2011 r. wyjaśnił, iż sygnalizowane w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich nieprawidłowości nie potwierdziły się. Podkreślił jednocześnie, iż policjanci wykonując czynności z udziałem nieletnich, kierują się dobrem dziecka. Zatem wszystkie czynności podejmowane przez policjantów wobec nieletnich umieszczonych w policyjnych izbach dziecka muszą odbywać się z poszanowaniem prawa. W związku z otrzymaną odpowiedzią, w dniu 12 grudnia 2011 r., w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, odbyło się robocze spotkanie Krajowego Mechanizmu Prewencji z przedstawicielami Komendy Głównej Policji.

---

¹¹⁵ RPO-644999-VII/11

Sprawa prowadzenia w policyjnych izbach dziecka działalności wykrywczej i rozpoznawczej wciąż pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich

10. Izby wytrzeźwień

W IV kwartale 2011 r. Krajowy Mechanizm Prewencji nie przeprowadzał wizytacji izb wytrzeźwień (dalej IW). Poniżej przedstawiono wnioski z wizytacji Izby Wytrzeźwień w Zabrze, przeprowadzonej w III kwartale 2011 r.

10.1. Personel

Personel placówki przechodził coroczne szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, pierwszej pomocy, profilaktyki rozwiązywania problemów alkoholowych.

Zadania wymagające zapewnienia intymności pacjentów wykonywane były przez pracowników tej samej płci. W Izbie dyżurował terapeuta, przeprowadzający profilaktyczne rozmowy z osobami zwalnianymi z Izby. Krajowy Mechanizm Prewencji pozytywnie ocenił praktykę umarzania opłaty za pobyt w Izbie poprzez uczestnictwo w spotkaniach terapeutycznych, prowadzonych przez poradnię. Osoba zainteresowana takim rozwiązaniem podpisywała kontrakt na odbycie 10 spotkań, których terminy rozkładano w okresie półrocznym.

Wskazać również należy, że nikt z personelu Izby nie potrafił odtworzyć i udostępnić przedstawicielom KMP nagrania z monitoringu. **Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji, w celu należytego wykorzystania telewizji przemysłowej, należy przeszkolić przynajmniej jednego członka personelu w zakresie jej obsługi.**

W związku z tym, Mechanizm zalecił wyznaczenie i przeszkolenie osoby w zakresie obsługi telewizji przemysłowej.

W odpowiedzi na wydaną rekomendację, Dyrektor wizytowanej Izby wyjaśnił, że do przeglądania materiału z monitoringu upoważniony jest tylko dyrektor placówki.

10.2. Warunki bytowe

Warunki bytowe wizytowanej placówki, w opinii Mechanizmu, były dobre. Wizytujący nie mieli zastrzeżeń do wyposażenia pomieszczeń Izby. Jednakże,

Krajowy Mechanizm Prewencji negatywnie ocenił fakt braku wyodrębnienia miejsca, w którym osoby przyjmowane do Izby mogą się przebrać poza zasięgiem monitoringu. Umieszczenie kamery w dyżurce, w której nietrzeźwi są przyjmowani i przebierani, może powodować naruszenie intymności i prywatności osób przyjmowanych do Izby.

W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił wyodrębnienie w dyżurce miejsca, całkowicie niedostępnego dla kamery, osłoniętego np. parawanem, lub odrębnego pomieszczenia, gdzie pacjenci będą mogli się przebierać, bez naruszania ich prawa do intymności i prywatności.

W odpowiedzi na zalecenie, Dyrektor placówki poinformował Mechanizm, że kamera w pokoju przyjęć pacjentów ustawiona jest w taki sposób, aby nie obejmowała postaci pacjenta podczas przebierania. Ponadto, na wyposażeniu gabinetu lekarskiego dostępny jest parawan, który może być użyty przez obsługę Izby.

10.3. Traktowanie

Pacjent, z którym przeprowadzono rozmowę poinformował wizytujących, iż podczas pobytu w Izbie, mimo próśb o podanie napoju do zaspokojenia pragnienia, umożliwiono mu jedynie picie wody z kranu podczas pobytu w toalecie. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, fakt ten należy ocenić negatywnie, mając na uwadze § 20.2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego¹¹⁶, w myśl którego osobom umieszczonym w izbie zapewnia się napoje, podawane w naczyniach jednorazowych.

W związku z tym, iż w dniu wizytacji, nikt z personelu Izby nie potrafił odtworzyć zapisu monitoringu, wizytujący zwrócili się do Dyrektora placówki o nadesłanie nagrania dokumentującego zastosowanie środka przymusu bezpośredniego w postaci unieruchomienia. Do dnia sporządzenia raportu powizytacyjnego zapis nie został nadesłany. W związku z tym ocena prawidłowości stosowania środka przymusu bezpośredniego w losowo wybranych przez wizytujących przypadkach została objęta odrębnym badaniem.

---

¹¹⁶ Dz. U. z 2004 r., Nr. 20 poz. 192 ze zm.

Mechanizm zalecił każdorazowe wydawanie osobom umieszczonym w Izbie napojów.

Dyrektor placówki wyjaśnił, że na prośbę pacjentów Izby podawana jest herbata w kubkach jednorazowego użytku.

10.4. Prawo do informacji

Niewątpliwie świadomość przysługujących praw stanowi jedną z podstawowych gwarancji przeciwko złemu traktowaniu. Wizytowana Izba nie posiadała natomiast regulaminu przeznaczonego dla osób w niej umieszczanych. Zgodnie zaś z zasadą 13 Zbioru zasad ochrony wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia¹¹⁷ każdy, w chwili swojego aresztowania oraz w momencie rozpoczęcia pozbawienia go wolności lub uwięzienia lub niezwłocznie po tym momencie, otrzyma od organu władzy odpowiedzialnego za jego aresztowanie, pozbawienie go wolności lub uwięzienie odpowiednio, informacje na temat jego praw wraz z ich objaśnieniem oraz na temat sposobu, w jaki może z nich skorzystać. Podobne stanowisko zajmuje CPT, który podkreśla, iż „*prawa osób pozbawionych wolności nie mają większej wartości, jeśli osoby te nie są świadome ich istnienia*”¹¹⁸.

W związku z powyższym Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił sporządzenie oraz udostępnienie w widocznym dla wszystkich miejscu regulaminu przeznaczonego dla osób przebywających w izbie wytrzeźwień.

Zgodnie z odpowiedzią Dyrektora, rekomendacja ta została zrealizowana.

10.5. Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę medyczną nad pacjentami placówki sprawowali lekarze wchodzący w skład każdej zmiany. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż badania przyjmowanych do Izby osób nie były przeprowadzane w gabinecie lekarskim lecz w dyżurce, w obecności funkcjonariusza Policji oraz pracowników pełniących dyżur. **Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, iż obecność**

---

¹¹⁷ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43,173 z dnia 9 grudnia 1988 r.

¹¹⁸ Patrz: § 44 Dwunastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2002)15].

funkcjonariusza/pracownika Izby niewykonującego zawodu medycznego w trakcie udzielania świadczeń zdrowotnych osobom nietrzeźwym w każdym przypadku powinna mieć charakter wyjątkowy i znajdować zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy wymaga tego bezpieczeństwo osoby wykonującej świadczenie zdrowotne. W związku z tym Mechanizm każdorazowo podkreśla, aby udzielanie świadczeń odbywało się poza zasięgiem słuchu i wzroku osób trzecich. W przeciwnym razie naruszane jest prawo do intymności i poszanowania godności pacjentów oraz prawo do tajemnicy medycznej.

Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił przeprowadzanie badań lekarskich poza zasięgiem wzroku i słuchu pracowników innych niż personel medyczny.

Dyrektor placówki wyjaśnił, że do badania lekarskie przeprowadzane są w gabinecie lekarskim.

11. Pomieszczenia dla osób zatrzymanych jednostek organizacyjnych Policji

W czwartym kwartale 2011 r. dokonano wizytacji pięciu pomieszczeń dla osób zatrzymanych przy jednostkach organizacyjnych Policji¹¹⁹ (dalej PdOZ lub Izba). W niniejszym Raporcie zaprezentowano ponadto wnioski z wizytacji PdOZ w Kętrzynie oraz PdOZ w Chojnicach, przeprowadzonych w III kwartale 2011 r.

11.1. Traktowanie

Nie w każdej z wizytowanych izb, przeszukań dokonuje funkcjonariusz tej samej płci co zatrzymany. W PdOZ w Chojnicach oraz w PdOZ w Kętrzynie, w przypadku braku dyżuru funkcjonariuszki czynności tej dokonywał mężczyzna. Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji taka sytuacja może prowadzić do naruszenia prawa do intymności. Wątpliwości osób wizytujących dotyczyły również miejsc przeznaczonych do kontroli osobistej (PdOZ Lublin). W ocenie KMP

---

¹¹⁹ Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Ustrzykach Dolnych (05.10.2011 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Sanoku (06.10.2011 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Lublinie (15-16.11.2011 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy VI Komendzie Rejonowej Policji w Warszawie (22.11.2011 r.), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Łodzi (06.12.2011 r.).

przeprowadzanie kontroli osobistej na korytarzu oraz w zasięgu monitoringu może naruszać godność osób kontrolowanych.

W Izbie w Warszawie i Kętrzynie ustalono, że funkcjonariusze pełniący służbę w czasie ciszy nocnej nie kontrolują zachowania osób zatrzymanych przez wizjery drzwi pokoi¹²⁰, ograniczając ten obowiązek do bieżącego podglądu monitoringu.

Krajowy Mechanizm Prewencji nie miał zastrzeżeń do formy doskonalenia funkcjonariuszy, zachęcał jednak, aby ofertę szkoleniową poszerzyć o dodatkowe zagadnienia tak, aby personel PdOZ wiedział jak pracować z trudnymi osobami bez wyrządzania im krzywdy, jak udzielać osobom w różnym stanie fizycznym czy psychicznym pierwszej pomocy, jak radzić sobie ze stresem i agresją, etc. W opinii Mechanizmu, wiedzę w omawianych obszarach warto sukcesywnie uaktualniać oraz udoskonalać umiejętności pracy. Standardy CPT¹²¹ wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

Osoby zatrzymane, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, nie skarżyły się na traktowanie przez funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ. Jednakże, jeden z zatrzymanych poinformował osoby wizytujące o naruszeniu nietykalności cielesnej przez funkcjonariuszy Policji, którzy dokonali jego zatrzymania (PdOZ Łódź). Opisane przez zatrzymanego zdarzenie zostało przedstawione w podobny sposób przez innego zatrzymanego, z którymi rozmawiali pracownicy KMP w trakcie wizytacji Izby. Z jego relacji wynikało, że był świadkiem przekroczenia uprawnień przez Policjantów, którzy spoliczkowali zatrzymanego. Mając na uwadze fakt, iż obie osoby zatrzymane podały podobny opis zajścia przebywając w osobnych pokojach, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, działając z upoważnienia pokrzywdzonego zatrzymanego, złożyli zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa do właściwej miejscowo jednostki prokuratury.

---

¹²⁰ Obowiązek ten wynika z § 13 Zarządzenia Komendanta Głównego Policji z dnia 2 września 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia.

¹²¹ patrz: §59 i 60 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3].

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: zapewnienie kontroli osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy Policji tej samej płci, co osoba, wobec której czynność ta jest przeprowadzana (PdOZ Chojnice, PdOZ Kętrzyn), przeprowadzanie kontroli osobistej zatrzymanych w niemonitorowanym, zabezpieczonym przed dostępem osób trzecich, pomieszczeniu (PdOZ Lublin), przeprowadzanie systematycznych szkoleń dla funkcjonariuszy w zakresie pracy z osobami zatrzymanymi (PdOZ Lublin, PdOZ Sanok), zapewnienia realizacji przez policjantów pełniących służbę w PdOZ obowiązku kontroli zachowania osób umieszczonych w pomieszczeniu (PdOZ Kętrzyn).

W odpowiedzi na wydane rekomendacje, Komendant Powiatowy Policji w Kętrzynie poinformował Mechanizm, że obowiązek właściwej kontroli osobistej osób zatrzymanych przez służbę dyżurną został omówiony podczas odprawy Zespołu Dyżurnych. Wyjaśnił również, że kontrola osobista dokonywana przez funkcjonariuszy płci odmiennej niż zatrzymany ma charakter wyłącznie incydentalny. Komendant Wojewódzki Policji w Rzeszowie wskazał, iż wydana w tym zakresie rekomendacja Komendantowi Powiatowemu Policji w Sanoku, została zrealizowana.

Do dnia sporządzenia niniejszego Raportu, Krajowy Mechanizm Prewencji nie otrzymał odpowiedzi na zalecenia wydane w efekcie wizytacji przeprowadzonych w PdOZ w: Lublinie, Warszawie, Łodzi i Chojnicach.

11.2. Prawo do informacji

Wizytowane jednostki, z wyjątkiem PdOZ w Ustrzykach Dolnych, dysponowały przetłumaczonym na języki obce tekstem *Regulaminu pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia* (dalej: Regulamin). **Zdaniem Mechanizmu, we wszystkich miejscach detencji winny znajdować się, przetłumaczone na podstawowe języki, prawa i obowiązki osób zatrzymanych lub uwięzionych i być udostępniane przebywającym w nich cudzoziemcom.**

Niejednokrotnie wątpliwości osób wizytujących wzbudził sposób zapoznawania się osoby zatrzymanej z jego treścią (PdOZ Łódź, PdOZ Lublin, PdOZ Chojnice, PdOZ Kętrzyn, PdOZ Sanok, PdOZ Ustrzyki Dolne). Wskazać w tym miejscu należy,

że w Izbie w Chojnicach wywieszony był regulamin stanowiący załącznik do nieobowiązującego już rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 marca 2003 roku¹²². **Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, iż wywieszenie Regulaminu na korytarzu Izby, w pomieszczeniach, w których dokonywane są czynności związane z osadzeniem bądź uzależnienie wydania jego treści od decyzji funkcjonariuszy nie gwarantuje zatrzymanemu zapoznania z przysługującymi mu prawami i ciążącymi na nim obowiązkami.** Proponowanym przez KMP rozwiązaniem jest umieszczenie Regulaminu na wewnętrznych stronach drzwi pokoi dla zatrzymanych lub wydawanie jego kopii osobom zatrzymanym do pokoi na pewien czas, w trakcie którego będą mogli zapoznać się z przepisami.

Warto w tym miejscu zauważyć, iż obowiązek poinformowania osób zatrzymanych o przysługujących im uprawnieniach wraz z pouczeniem co do sposobu skorzystania z tychże, stanowi jedną z zasad dotyczących postępowania z osobami zatrzymanymi, zawartych w Zbiorze zasad ochrony wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia¹²³. Zasada 13 przywołanego dokumentu stanowi, iż *„każdy, w chwili swojego aresztowania oraz w momencie rozpoczęcia pozbawienia go wolności lub uwięzienia lub niezwłocznie po tym momencie, otrzyma od organu władzy odpowiedzialnego za jego aresztowanie, pozbawienie go wolności lub uwięzienie odpowiednio, informacje na temat jego praw wraz z ich objaśnieniem oraz na temat sposobu, w jaki może z nich skorzystać.”* Takie samo stanowisko zawarte zostało w Standardach Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom¹²⁴, który podkreśla, iż prawa osób pozbawionych wolności nie mają większej wartości, jeśli osoby te nie są świadome ich istnienia¹²⁵.

Nadto, w opinii Mechanizmu, wszyscy zatrzymani powinni mieć dostęp do adresów instytucji, do których mogą się zwrócić w sytuacji łamania ich praw. Jednakże tylko w Izbie w Ustrzykach Dolnych i w Sanoku na ścianach korytarzy

---

¹²² Dz. U. z 2003 r. Nr 61, poz. 547, ze zm.

¹²³ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego OZN 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.

¹²⁴ CPT/Inf/E (2002)1 – Rev. 2003.

¹²⁵ Patrz: § 44 Dwunastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2002)12].

znajdowały się adresy do instytucji stojących na straży praw człowieka, m.in. do: Sądu Okręgowego, Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, jak również Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

Podczas dokonywanych czynności, przedstawiciele Mechanizmu ustalili, że osoby zatrzymane, znajdujące się pod wpływem alkoholu, nie są informowane o trzech podstawowych prawach, przysługujących im związku z samym faktem zatrzymania, a mianowicie - żądania powiadomienia osób bliskich o fakcie zatrzymania, złożenia zażalenia na zatrzymanie oraz skorzystania z pomocy adwokata. **Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, iż w sytuacjach, w których brak możliwości pouczenia osoby zatrzymanej przez funkcjonariuszy dokonujących jej zatrzymania uzasadniony jest stanem nietrzeźwości, obowiązki pouczenia o przysługujących jej podstawowych prawach, przechodzą na funkcjonariuszy w PdOZ.** Powinni oni dopełnić tego obowiązku niezwłocznie po odzyskaniu możliwości kontaktu werbalnego z zatrzymanym. W przeciwnym razie, mielibyśmy do czynienia z brakiem realizacji szeroko rozumianego prawa osób zatrzymanych do informacji na temat przysługujących im praw w związku z tym faktem.

Mechanizm zalecił: zmianę sposobu udostępniania Regulaminu pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ Łódź, PdOZ Lublin, PdOZ Ustrzyki Dolne, PdOZ Sanok, PdOZ Kętrzyn), zamieszczenie w widocznym miejscu adresów do instytucji stojących na straży praw człowieka (PdOZ Łódź, PdOZ Lublin, PdOZ Kętrzyn), zapewnienie, aby wszystkie akty prawne dotyczące praw i obowiązków osób umieszczonych w jednostce były aktualne (PdOZ Chojnice), wyposażenie Izby w egzemplarze Regulaminu przetłumaczonego na języki obce (PdOZ Ustrzyki Dolne).

W opinii Komendanta KPP w Kętrzynie, umieszczenie Regulaminu pobytu w PdOZ na korytarzu Izby umożliwia zatrzymanym zapoznanie się z jego treścią. Informacje dotyczące instytucji, do których zatrzymany może złożyć zażalenie na zatrzymanie umieszczone są w protokole z zatrzymania. Komendant Wojewódzki Policji w Rzeszowie poinformował Mechanizm o zrealizowaniu wydanych zaleceń w PdOZ w Ustrzykach Dolnych i w Sanoku.

11.3. Prawo osoby zatrzymanej do żądania powiadomienia osób bliskich o sytuacji prawnej, w której się znajduje

Zgodnie ze Zbiorem zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia „*niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana*”¹²⁶. W wizytowanych placówkach (PdOZ Łódź, PdOZ Lublin, PdOZ Warszawa, PdOZ Kętrzyn, PdOZ Sanok, PdOZ Ustrzyki Dolne) KMP stwierdził, że powiadomienie, o którym mowa w powyższej zasadzie, wykonywane jest wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji. **Krajowy Mechanizm Prewencji każdorazowo podkreśla, że w pierwszej kolejności należy rozważać możliwość samodzielnej realizacji przysługującego zatrzymanym prawa do powiadomienia osoby trzeciej, zaś tylko w sytuacjach szczególnych prawo to realizować za pośrednictwem funkcjonariuszy Policji.**

W związku z powyższym Mechanizm rekomendował: umożliwianie, w pierwszej kolejności, realizowanie prawa zatrzymanego do powiadomienia o zatrzymaniu osoby trzeciej, bez pośrednictwa funkcjonariuszy Policji (PdOZ Łódź, PdOZ Lublin, PdOZ Ustrzyki Dolne, PdOZ Warszawa).

Wydane w PdOZ w Ustrzykach Dolnych zalecenie, zgodnie z odpowiedzią Komendanta Wojewódzkiego w Rzeszowie, zostało zrealizowane.

11.4. Prawo do ochrony zdrowia

Krajowy Mechanizm Prewencji każdorazowo weryfikuje sposób realizowania przez funkcjonariuszy Policji prawa osób zatrzymanych do ochrony ich zdrowia. Przed umieszczeniem w izbie, badaniu lekarskiemu wykonywanemu w publicznych placówkach zdrowia poddawane były osoby nietrzeźwe, osoby z widocznymi

---

¹²⁶ Zasada 16.1 Rezolucji Zgromadzenia ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.

obrażeniami na ciele oraz te, które żądały wykonania takich badań (PdOZ Łódź, PdOZ Chojnice, PdOZ Warszawa, PdOZ Kętrzyn, PdOZ Sanok, PdOZ Ustrzyki Dolne). Na uznanie zasługuje praktyka, stosowana w PdOZ w Lublinie, polegająca na poddawaniu badaniu lekarskiemu, przed umieszczeniem w Izbie, wszystkich zatrzymanych. Rozwiązanie przyjęte w tej Izbie wychodzi naprzeciw standardom międzynarodowym, zawartym m.in. w Zbiorze zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia „*Osobie aresztowanej lub uwięzionej, tak szybko po przyjęciu do miejsca aresztowania lub uwięzienia, jak będzie to możliwe, zostanie zaproponowane odpowiednie badanie lekarskie, a później, kiedy będzie to potrzebne, zapewniona opieka medyczna i leczenie. Opieka medyczna i leczenie zostaną zapewnione bezpłatnie*”¹²⁷.

Krajowy Mechanizm Prewencji analizował także Książki wizyt lekarskich. Generalnie, były one prowadzone w sposób prawidłowy. Jednakże w kilku przypadkach brakowało informacji dotyczącej godziny badania (PdOZ Ustrzyki Dolne, PdOZ Sanok, PdOZ Warszawa).

Mechanizm zalecał odnotowywanie w Książce wizyt lekarskich godziny badania zatrzymanego (PdOZ w Ustrzykach Dolnych, PdOZ w Sanoku, PdOZ w Warszawie).

Rekomendacje wydane Komendantowi Policji w Ustrzykach Dolnych i Sanoku, zgodnie z odpowiedzią otrzymaną z Komendy Wojewódzkiej w Rzeszowie, zostały zrealizowane.

11.5. Warunki bytowe

Stan pomieszczeń Izby w Łodzi, w Warszawie, w Kętrzynie spełniał, w opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji, zalecenia CPT¹²⁸ oraz Europejskiego Kodeksu Etyki Policyjnej¹²⁹. Ogólny stan zużycia pomieszczeń w Chojnicach wskazywał na potrzebę przeprowadzenia generalnego remontu. Nadto, osadzonym w Izbie w Chojnicach, w Kętrzynie oraz w Łodzi nie zagwarantowano należytej intymności

¹²⁷ Zasada 24 Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r.

¹²⁸ patrz: § 42 Drugiego Raportu Ogólnego [CPT/Inf (92)3]

¹²⁹ patrz: § 56 Zalecenia Rec. (2001) 10 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie Europejskiego Kodeksu Etyki Policyjnej, przyjęte przez Komitet Ministrów 19 września 2001, nr 765 na zebraniu zastępców ministrów

podczas korzystania z prysznica lub toalety. W sanitariatach tych placówek brakowało zasłonek prysznicowych, bądź też były one zbyt krótkie.

W Komendzie w Warszawie funkcjonowało pomieszczenie pełniące funkcję poczekalni dla osób zatrzymanych (pokój z trzema częściami/boksami wyodrębnionymi za pomocą krat, których nie wyposażono w żadne ławy ani krzesła). Jak ustalono, osoby zatrzymane przebywają tam kilka godzin (ok. 5-7) nie mając możliwości spożycia posiłku czy zaspokojenia pragnienia. **KMP podkreśla, iż wielogodzinne przebywanie w zakratowanym boksie bez ławek i możliwości zaspokojenia pragnienia czy głodu można uznać za nieludzkie traktowanie i tym samym naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹³⁰.**

Nie w każdej z wizytowanych izb zostało wydzielone pomieszczenie do używania wyrobów tytoniowych. Brak tego typu pomieszczenia jest niezgodny z treścią rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 11 maja 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków używania wyrobów tytoniowych na terenie obiektów oraz w środkach przewozu osób podlegających ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych¹³¹ (PdOZ Łódź, PdOZ Lublin).

Na podstawie dokonanego oglądu Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: zapewnienie intymności podczas korzystania przez osoby zatrzymane z natrysków (PdOZ Łódź, PdOZ Kętrzyn), dbanie o utrzymanie sanitariatów w należytej czystości i schludności oraz systematyczne uzupełnianie brakujących środków higienicznych dostępnych w tych pomieszczeniach (PdOZ Łódź), umożliwienie osobom zatrzymanym palenia wyrobów tytoniowych (PdOZ Lublin, PdOZ Łódź), wykonanie remontu pomieszczeń Izby (PdOZ Chojnice, PdOZ Kętrzyn), wyposażenie stanowiska prysznicowego w przesłonę lub drzwi gwarantujące intymność osobom korzystającym z prysznica oraz matę antypoślizgową (PdOZ Chojnice), zaniechanie praktyki podawania osobom zatrzymanych lub doprowadzonym w celu wytrzeźwienia do picia wody z kranu (PdOZ Chojnice), zapewnienie właściwej wentylacji w pokojach dla zatrzymanych (PdOZ Lublin), doposażenie pokoi dla zatrzymanych w taborety lub ławy do

---

¹³⁰ Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

¹³¹ Dz. U. z 2011 r. Nr 97, poz. 564.

siedzenia, bez ostrych krawędzi (PdOZ Lublin, PdOZ Sanok), zapewnienie osobom zatrzymanym dostępu do ręczników (PdOZ Lublin), wyposażenie pomieszczenia magazynu w instalację alarmową (PdOZ Ustrzyki Dolne), wyposażenie Izby w odzież dla osób zatrzymanych podejrzanych o popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, udział w zorganizowanej grupie przestępczej, popełnienie przestępstwa ze szczególnym okrucieństwem, z użyciem broni palnej lub materiałów wybuchowych (PdOZ Ustrzyki Dolne, PdOZ Lublin, PdOZ Sanok, PdOZ Warszawa), zapewnienie osobom zatrzymanym dostępu do ręczników (PdOZ Sanok), wyposażenie sedesów w przesłony zapewniające intymność podczas korzystania z nich (PdOZ Sanok), przeprowadzanie regularnego sprzątania pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych (PdOZ Kętrzyn), skrócenie czasu przebywania osób zatrzymanych w tzw. „poczekalni” do niezbędnego minimum (ok. 30 min) oraz odnotowywanie w dokumentacji godziny i długość pobytu osób zatrzymanych w tym pomieszczeniu (PdOZ Warszawa), wyposażenie „poczekalni” w ławki dla osób zatrzymanych oraz rozważenie zamontowania przesłony w wejściu do „poczekalni” celem uniemożliwienia wglądu do tego pomieszczenia osobom trzecim (PdOZ Warszawa), zmianę usytuowania ekranu, na którym transmitowany jest obraz z monitoringu (PdOZ Warszawa), stworzenie warunków do realizowania prawa zatrzymanych do dokonywania zakupów z własnych środków pieniężnych wyrobów tytoniowych, prasy, przedmiotów osobistego użytku służących do utrzymania higieny osobistej (PdOZ Warszawa), zaopatrzenie PdOZ w aktualną prasę dla zatrzymanych (PdOZ Warszawa).

Z informacji przekazanej przez Komendanta Powiatowego Policji w Kętrzynie wynika, że pomieszczenia PdOZ są na bieżąco sprzątane, co jest odnotowywane w zeszycie sprzątania. Wszczęto również procedurę przetargową w celu odmalowania pomieszczeń i wyposażenia kabin prysznicowych w drzwi gwarantujące intymność kąpiącym się. Komendant Wojewódzki Policji w Rzeszowie pozytywnie odniósł się do wydanych przez Mechanizm rekomendacji, w kwestii warunków bytowych w PdOZ w Ustrzykach Dolnych i Sanoku i

zobowiązał się do ich realizacji. Wyjaśnił jednak, że łóżka będące na wyposażeniu PdOZ spełniają jednocześnie rolę taboretów.

12. Izby Zatrzymań Żandarmerii Wojskowej

W czwartym kwartale 2011 r. wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji objęły jedną izbę zatrzymań Żandarmerii Wojskowej¹³² (dalej IZZW, Izba), z której wnioski zostały przedstawione poniżej. Ponadto, w niniejszym Raporcie omówiono ustalenia dokonane w trakcie wizytacji w Izbie Zatrzymań Żandarmerii Wojskowej w Krakowie, przeprowadzonej w trzecim kwartale 2011 r. Do dnia sporządzenia Raportu, Mechanizm nie otrzymał odpowiedzi na zalecenia wydane kierownictwu IZZW w Krakowie.

12.1. Legalność pobytu

Czas pobytu w obu Izbach zatrzymanych żołnierzy nie przekroczył dopuszczalnego przepisami prawa okresu.

12.2. Personel

W Izbie w Krakowie wizytujący mieli zastrzeżenia do przeszkolenia funkcjonariuszy Żandarmerii Wojskowej bezpośrednio pracujących z zatrzymanymi, którzy przeszli jednorazowy dwutygodniowy kurs dotyczący obsługi izb. **W opinii Mechanizmu jednorazowe przeszkolenie nie jest wystarczające i grozi utratą nabytych umiejętności. Właściwe przeszkolenie funkcjonariuszy Żandarmerii Wojskowej bezpośrednio pracujących z zatrzymanymi zmniejsza prawdopodobieństwo wystąpienia złego traktowania. Personel Izby powinien wiedzieć jak pracować z trudnymi osobami bez wyrządzania im krzywdy, jak udzielać osobom w różnym stanie fizycznym czy psychicznym pierwszej pomocy, jak radzić sobie ze stresem i agresją oraz uaktualniać sukcesywnie wiedzę, jak również udoskonalać umiejętności w omawianym obszarze.** Standardy CPT¹³³ wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby

---

¹³² Izba Zatrzymań Żandarmerii Wojskowej w Lublinie (16.11.2011 r.).

¹³³ patrz: §59 i 60 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3].

pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Żandarmerii Wojskowej. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

Funkcjonariusze Żandarmerii Wojskowej w Lublinie zostali przygotowani do pracy w Izbie, zgodnie z przywołanym wyżej standardem.

W razie potrzeby umieszczenia w obu izbach kobiety-żołnierza, w czynnościach związanych z przyjęciem, bierze udział przeszkolona w tym celu kobieta.

Mechanizm rekomendował: przeprowadzanie systematycznych szkoleń żołnierzy oddelegowanych do pełnienia służby w Izbie (IZŻW Kraków).

12.3. Warunki bytowe

Warunki bytowe wizytowanych jednostek ocenione zostały jako dobre. Jednakże Izba w Krakowie nie była wyposażona w urządzenia sygnalizujące otwarcie drzwi wejściowych oraz okien w pomieszczeniach dla zatrzymanych, zaś drzwi nie posiadały drzwiczek służących do podawania posiłków oraz do zakładania kajdanek osobom osadzonym. W placówce nie było również wyodrębnionego pomieszczenia do realizowania widzeń osoby odbywającej karę aresztu izolacyjnego. Zgodnie z wyjaśnieniami Komendanta Żandarmerii Wojskowej, w przypadku osadzenia takiej osoby, widzenia mogłyby być realizowane w jednym z niewykorzystywanych pokoi. Ponadto, w ocenie Mechanizmu, sposób oddzielenia od siebie kabin ustępowych, nie zapewniał w sposób dostateczny intymności osób z nich korzystających.

W Izbie w Lublinie nie wszystkie pomieszczenia wyposażono w szafki na rzeczy osobiste zatrzymanych¹³⁴. Poza tym, w dniu wizytacji, nie działały sygnalizatory otwarcia okien i drzwi, brakowało środków czystości udostępnianych zatrzymanym.

Na podstawie dokonanego oglądu jednostki, Krajowy Mechanizm Prewencji rekomendował: wyposażenie okien oraz drzwi w pomieszczeniach dla

---

¹³⁴ Obowiązek ten wynika z § 8 ust.1 pkt.5 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 marca 2010 roku w sprawie izb zatrzymań (Dz. U. z 2010 r. Nr 63, poz. 394)

osadzonych w urządzenia sygnalizujące ich otwarcie (IZŻW Kraków), zamontowanie w drzwiach pomieszczeń dla osadzonych drzwiczek służących do podawania posiłków oraz zakładania kajdanek (IZŻW Kraków), wyposażenie sedesów w przesłony zapewniające intymność podczas korzystania z nich (IZŻW Kraków), wyposażenie pomieszczeń dla osadzonych w szafki na rzeczy osobiste (IZŻW Lublin), wyposażenie magazynu do przechowywania środków higieny i środków czystości w środki higieny osobistej (IZŻW Lublin), sprawdzenie instalacji alarmowej i usunięcie ewentualnych usterek (IZŻW Lublin).

Komendant Wydziału Żandarmerii w Lublinie poinformował Mechanizm, że do stycznia 2012 r. wszystkie pomieszczenia zostaną wyposażone w brakujące szafki na rzeczy osobiste osadzonych, zobowiązał się również do wyposażenia podległej mu Izby w środki higieny osobistej dla osadzonych. Stwierdził on ponadto prawidłowe działanie systemu alarmowego Izby.

12.4. Traktowanie

Czynności dokonane przez wizytujących w obu Izbach nie ujawniły żadnych skarg złożonych przez żołnierzy zatrzymanych w Izbie, ani stosowania środków przymusu bezpośredniego.

12.5. Prawo do informacji

Podczas osadzania w obu Izbach każdy żołnierz jest ustnie informowany o prawach i obowiązkach, które przysługują mu w placówce. Praktyka taka, w ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, nie gwarantuje rzetelnego zapoznania się osób zatrzymanych z przysługującymi im prawami oraz ciężącymi na nich obowiązkami w trakcie pobytu w Izbie. Zatrzymanie w Izbie stanowi dla wielu z nich nowe doświadczenie związane nieodłącznie ze stresem, uniemożliwiającym pełne zrozumienie przepisów regulaminu, z którym mogą się zapoznać jedynie w opisany wyżej sposób.

Ponadto, w Regulaminie pobytu w Izbie Zatrzymań w Lublinie, istniał zapis zgodnie z którym żołnierz osadzony w Izbie ma prawo żądać zawiadomienia o osadzeniu osobą najbliższą lub inną wskazaną przez niego osobę, zamiast lub obok

najbliższej. CPT przykłada szczególną wagę do prawa danej osoby do zgłoszenia faktu jej zatrzymania osobie trzeciej, którą sama wybierze¹³⁵. Jest to jedna z trzech podstawowych gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osób zatrzymanych, jakie wymienia CPT. **W opinii KMP funkcjonariusz nie powinien wyręczać zatrzymanego w realizacji tego prawa.**

Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił: zmianę sposobu udostępniania zainteresowanym informacji o prawach i obowiązkach, które przysługują im w jednostce (IZŻW Kraków, IZŻW Lublin), umożliwienie żołnierzom zatrzymanym samodzielnego poinformowania osoby najbliższej o fakcie zatrzymania (IZŻW Lublin).

W odpowiedzi na wydane rekomendacje Komendant IZŻW w Lublinie poinformował Mechanizm, że w każdym pomieszczeniu została udostępniona kopia porządku dnia oraz regulaminu osadzonych w Izbie. Stwierdził on ponadto, że w świetle obowiązujących przepisów prawa osadzony ma prawo żądania powiadomienia wskazanej przez niego osoby trzeciej wyłącznie przez organ zatrzymujący. Jednakże, mając na uwadze rekomendacje KMP, Komendant zwrócił się do przełożonych z zapytaniem o możliwość zmiany obowiązujących aktów prawnych. Kwestia ta pozostaje w zainteresowaniu Krajowego Mechanizmu Prewencji.

12.6. Prawo do opieki medycznej

Izba w Lublinie nie miała wydzielonego pomieszczenia lekarskiego. Zaznaczyć w tym miejscu należy, że zgodnie z § 6 ust.2 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 marca 2010 roku w sprawie izb zatrzymań¹³⁶, jeżeli ze względów technicznych nie można w izbie zatrzymań wydzielić pomieszczenia lekarskiego, to dopuszcza się jego lokalizację poza izbą, jednak na terenie tej samej jednostki wojskowej.

W Izbie Zatrzymań w Krakowie pomieszczenie lekarskie nie było wyposażone w odpowiedni sprzęt medyczny i lekarstwa. Jak ustalono, sytuacja ta spowodowana

---

¹³⁵ Patrz: § 36 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (1992)3].

¹³⁶ Dz. U. z 2010 r. Nr 63, poz. 394.

była tym, iż przez większą część roku placówka nie jest wykorzystywana. W przypadku osadzenia osoby właściwy sprzęt i lekarstwa jest dostarczany na miejsce.

Opracował: Marcin Kusy

